

Vlaams
Parlement

ingediend op **1718** (2018-2019) – Nr. 1
26 oktober 2018 (2018-2019)

Beleidsbrief

Landbouw en Visserij
2018-2019

ingediend door minister Joke Schauvliege

INHOUD

Lijst met afkortingen.....	4
Managementsamenvatting	5
Inleiding.....	8
SD1 – Duurzame bedrijfsvoering wordt voorop gezet in de Flanders Food Valley	9
OD 1.1 – Instroom en verjonging van bedrijfsleiders bevorderen als basisvoorwaarde voor het behoud van een toekomstgerichte en duurzame landbouwsector	9
OD 1.2 – De juiste bedrijfsvorm en de juiste financiering bepalen mee de toekomst.....	9
OD 1.3 – Een optimaal ondersteuningskader bieden voor een duurzame bedrijfsvorming in Europese context	9
OD 1.4 – Professionalisering faciliteren door continue aandacht voor vorming, opleiding en advisering	11
OD 1.5 – Blijvend inzetten op ondersteuning van mensen en bedrijven.....	12
SD 2 – Flanders Agrofood Valley wordt op de kaart gezet in binnen- en buitenland.....	12
OD 2.1 – De overheid ondersteunt de export van Vlaamse landbouwproducten.....	12
OD 2.2 – Inzetten op de vermarkting van producten van eigen bodem op eigen bodem, met aandacht voor consumentenvoorkeuren	13
OD 2.3 – Nichemarkten krijgen de aandacht die ze verdienen	13
OD 2.4 – De biologische productie in Vlaanderen blijft groeien	14
SD 3 – De agrofood keten staat sterk in Vlaanderen	15
OD 3.1 – Duurzaamheid is een verhaal van de ganse keten	15
OD 3.2 – Transparantie over prijzen in de keten creëren, zorgt voor vertrouwen	15
OD 3.3 – Ondersteunen van de agrovoedingssector in zijn geheel....	16
SD 4 – Flanders Agrofood Valley houdt rekening met zijn omgeving.....	16
OD 4.1 – Uitdagingen voortkomend uit andere beleidsdomeinen worden opgevolgd, want deze vormen mee de landbouw van morgen	16
OD 4.2 – Het VLIF bestendigt zijn rol als motor van de duurzame investeringen in land- en tuinbouw	17
OD 4.3 – Zowel ondersteunend en flankerend beleid als onderzoek sturen mee in de juiste richting	18
OD 4.4 – Exploreren van duurzame alternatieven in de visserij	18
OD 4.5 – Het creëren van ruimte om te ondernemen als essentiële omgevingsfactor.....	18
OD 4.6 – Kiezen voor een voedingssysteem met maximale valorisatie van de landbouw en visserijproducten.....	19

SD 5 – Innovatie is de sleutel van de toekomst van Flanders Agrofood Valley	20
OD 5.1 – Een geïntegreerd onderzoeks- en innovatiebeleid voeren is primordiaal	20
OD 5.2 – De kwaliteit van het uitgangsmateriaal moeten we blijven verzekeren	22
OD 5.3 – We richten ons ook op biotechnologie en productinnovatie	23
OD 5.4 – Zeevisserij en aquacultuur	23
SD 6 – De overheid is de partner van Flanders Agrofood Valley	23
OD 6.1 – De overheid wordt slagkrachtiger, als hefboom voor duurzaam ondernemerschap	23
OD 6.2 – Administratieve vereenvoudiging wordt nagestreefd	23
OD 6.3 – Een communicatieve overheid zorgt voor kennis en draagvlak	24
SD 7 – Het Vlaams platteland verdient een specifiek beleid	24
OD 7.1 – Het plattelandsbeleid legt de basis voor een duurzame ontwikkeling van het Vlaamse platteland	24
OD 7.2 – Plattelandsprojecten bieden kansen aan diverse thema's en doelgroepen	25
OD 7.3 – Dorpen zijn de ziel van het Vlaamse platteland	26
OD 7.4 – De rol van de vrouwen wordt versterkt	27
OD 7.5 – Het plattelandsfonds legt de basis van een sterke plattelandstoets voor steden en gemeenten	27
Bijlage I: Uittreksel uit de regelgevingsagenda	28
Bijlage II: Moties en resoluties Vlaams Parlement	29
Bijlage III: Opvolging aanbevelingen Rekenhof	33
Bijlage IV: Opvolging arresten Grondwettelijk Hof en Hof van Justitie	38

LIJST MET AFKORTINGEN

Bemefa	Belgische beroepsvereniging van mengvoederfabrikanten
CCBT	Coördinatiecentrum praktijkgericht onderzoek en voorlichting Biologische Teelt
CIW	Coördinatiecommissie integraal waterbeleid
Comeos	Belgische Federatie van de handel en diensten
departement	Departement Landbouw en Visserij
EAG	Ecologisch AandachtsGebied
EFMZV	Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij
EIP	Europees Innovatiepartnerschap
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
ESI	European Structure & Investment
eVA	electronische Verzamel aanvraag
EU	Europese Unie
EU-27	De 27 Lidstaten van de EU (vóór de toetreding van Kroatië)
FAVV	Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
FEVIA	Federatie Voedingsindustrie
FIVA	Financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquacultuursector
FOD	Federale Overheidsdienst
GGO	Genetisch Gemodificeerd Organisme
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid
ha	hectare
IHD	Instandhoudingsdoelstellingen
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
IPO	Interbestuurlijk Plattelandsoverleg
KVLV	Katholiek Vormingswerk van Landelijke Vrouwen
LARA	Landbouwrapport
LIS	Landbouwimpactstudie
LMN	Landbouwmonitoringsnetwerk
LRV	Landelijke Rijverenigingen
MFK	Meerjarig Financieel Kader
NEC	National Emission Ceilings
NGO	Niet-Gouvernementele Organisatie
NOBL	Netwerk Onderzoek Biologische Landbouw & voeding
OD	Operationele Doelstelling
OP	Operationeel Programma
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PDPO III	Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling 2014-2020
RAS	Recirculating Aquaculture Systems
SALK	Strategisch Actieplan Limburg in het Kwadraat
SD	Strategische Doelstelling
Unizo	De Unie van Zelfstandige Ondernemers
VALDUVIS	Valorisatie van duurzaam gevangen vis
VIB	Vlaams Instituut voor Bio-technologie
VIGEZ	Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie en Ziektepreventie vzw
VIRA	Visserijrapport
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
VLIZ	Vlaams Instituut van de Zee
VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VLP	Vlaamse Liga Paardensport
VPOV	Vlaamse Producenten Organisatie Varkenshouders
VRN	Vlaams Ruraal Netwerk
VVD	Vlaamse Vereniging voor Dorpsbelangen
VVP	Vereniging van de Vlaamse Provincies
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

MANAGEMENTSAMENVATTING

Deze beleidsbrief Landbouw en Visserij geeft uitvoering aan de Beleidsnota Landbouw en Visserij 2014-2019 voor het werkjaar 2018-2019. Dit document geeft voor elke strategische en operationele doelstelling van de beleidsnota een stand van zaken en stelt de beleidsvoornemens voor 2018-2019 voor. In deze managementsamenvatting beperk ik mij tot de beleidsvoornemens.

Wat de **strategische doelstelling 1** *"Duurzame bedrijfsvoering wordt voorop gezet in de Flanders Agrofood Valley"* betreft, bevorderen we de instroom en de verjonging van bedrijfsleiders als basisvoorwaarde voor het behoud van een toekomstgerichte en duurzame landbouwsector (OD 1.1). In het kader van het nieuwe voorstel van de Europe Commissie over het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV II) zal ik voor Vlaanderen ijveren voor haalbare maatregelen om de instroom en de verjonging in de visserij-sector te bevorderen.

Omwille van het belang van de juiste bedrijfsvorm en de juiste financiering (OD 1.2) zal ik het komende jaar de potentiële gevolgen van de toekomstige wijziging van de vennootschapswetgeving laten onderzoeken en, indien noodzakelijk, overeenkomstige aanpassingen voorleggen aan de Vlaamse Regering. In 2019 zal eveneens 2% van de enveloppe voor rechtstreekse betalingen als top-up voor jonge landbouwers besteed worden. Ook worden de VLIF-maatregelen om starters in de sector te ondersteunen aangehouden.

Daarnaast moeten we zorgen voor een optimaal ondersteuningskader met het oog op een duurzame bedrijfsvorming in een Europese context (OD 1.3). Het GLB post 2020 zal voorbereid worden, onder meer door de opmaak van een strategisch plan voor pijler 1 en pijler 2 van het GLB. In het kader van de Brexit zal er gepleit worden voor een zo goed mogelijk behoud van de huidige handelsvoorwaarden, zowel voor landbouw als voor de Vlaamse zeevisserij. Naar aanleiding van de droogte in 2018 zullen hogere voorschotten op de rechtstreekse inkomenssteun worden betaald en zullen de Europese uitzonderingsmaatregelen op vlak van sommige subsidiabiliteitsvoorwaarden worden uitgevoerd. Ik zal voorstellen aan de Vlaamse Regering om de droogte van 2018 te erkennen als landbouwramp. Ik zal de landbouwbedrijven in Vlaanderen die extra willen investeren in bioveiligheidsmaatregelen naar aanleiding van de Afrikaanse varkenspest, ondersteunen. In het najaar van 2018 zal de nieuwe overheidsopdracht KRATOS 3 gepubliceerd worden. Binnen KRATOS 3 zullen adviesdiensten worden geselecteerd die advies zullen verlenen in de periode 2019-2020. Ten slotte zal het departement starten met de opmaak van een nieuw operationeel programma in het kader van het EFMZV 2020-2027. Ook de visserijsector moet blijven beschikken over een waaier van ondersteuningsmaatregelen.

Professionalisering kunnen we faciliteren door vorming, opleiding en advisering (OD 1.4). Het departement zal een analyse uitvoeren van de huidige innovatie-instrumenten om vervolgens een innovatiestrategie op te stellen. In 2019 zal ik eveneens inzetten op sensibilisering en voorlichting van de land- en tuinbouwers rond actuele beleidsthema's. Er zullen eveneens nieuwe demonstratieprojecten gelanceerd worden.

Ten slotte blijf ik inzetten op ondersteuning van mensen en bedrijven (OD 1.5) via het GLB. Eind 2018 zal ik een nieuw Landbouwrapport (LARA) en Visserijrapport (VIRA) voorstellen. Centraal hierin staan de uitdagingen voor de Vlaamse landbouw en visserij. Ik blijf ook consequent inzetten op de professionele begeleiding van land- en tuinbouwbedrijven in moeilijkheden, door de organisatie 'Boeren op een kruispunt' financieel te ondersteunen. Samen met de minister-president vorm ik de huidige regeling van vergoeding teeltschade om tot een nieuw systeem, waarbij ingezet wordt op maximale responsabilisering van de land- en tuinbouwers, onder meer via een brede weersverzekering, met een jaarlijkse vaste financiële bijdrage door de Vlaamse overheid. Tegelijkertijd zullen ook, in functie van de wijzigende klimaatomstandigheden, de voorwaarden met betrekking tot terugkeerperiodes om als ramp erkend te worden, worden geactualiseerd.

Wat de **strategische doelstelling 2** “*Flanders Agrofood Valley wordt op de kaart gezet in binnen- en buitenland*” betreft, ondersteunt de overheid de export van Vlaamse landbouwproducten (OD 2.1). VLAM zal het exportpotentieel van onze Vlaamse landbouwproducten benutten en een nieuwe ronde van voorstellen voor Europese promotieprogramma’s voorbereiden.

Er wordt gefocust op de vermarkting van producten van eigen bodem op eigen bodem met aandacht voor consumentenvoorkeuren (OD 2.2). Het label “Lekker van bij ons” wordt gepromoot als subsector-overstijgend koepelconcept. De strategie voor de periode 2019-2021 zal uitgevoerd worden. VLAM zal ook een aantal sectorspecifieke jaarprogramma’s uitvoeren. Er zal in het kader van het duurzaamheidsmeetinstrument voor de vissector, ‘Visserij verduurzaamt’, getracht worden om de duurzaamheidsscores van de ganse vloot te verbeteren. Er zal ook onderzocht worden of het mogelijk is om het duurzaamheidskenmerk op in de keten te gebruiken: hiervoor zal een traceerbaarheidssysteem opgezet worden waarbij de consument betrokken is. Ten slotte zal ook de werking van VLAM ter promotie van de lokale vis opnieuw intensief ondersteund worden en zullen er nieuwe exportgerichte initiatieven genomen worden.

De nichemarkten moeten de aandacht krijgen die ze verdienen (OD 2.3.). Ook de Korte Keten zal opnieuw mijn aandacht krijgen via onder meer het PIT-event en een nieuwe Week van de Korte Keten. Lokale voedselstrategieën heb ik de afgelopen jaren sterk ondersteund, ook hier bied ik in het laatste jaar van deze regeerperiode ondersteuning.

Ik streef ernaar dat de biologische productie in Vlaanderen blijft groeien (OD 2.4.). In uitvoering van het nieuwe Strategisch Plan Biologische Landbouw worden meer middelen vrijgemaakt voor bio-onderzoek. Er zal een nieuwe oproep worden gelanceerd. In de loop van 2019 zal ook de eerste biocluster uit dit plan opgestart worden.

Wat de **strategische doelstelling 3** “*De agrofood keten staat sterk in Vlaanderen*” betreft, is duurzame ontwikkeling een verhaal van de ganse keten (OD 3.1.). Daarnaast zorgt transparantie over prijzen in de keten voor vertrouwen (OD 3.2.). In 2019 zal ik werk maken van de betrouwbaarheid van de kwaliteitsinformatie en de transparantie binnen de vleesketen. Hiervoor zal ik de bestaande Vlaamse wetgeving evalueren.

Ten slotte moeten we de agrovoedingssector in zijn geheel ondersteunen (OD 3.3.). In de eerste jaarhelft van 2019 plan ik een nieuwe oproep voor de agrovoedingssector. Hierbij zal ik ondermeer specifieke aandacht besteden aan het thema water, kaderend in het actieplan water voor de landbouwsector.

Wat de strategische **doelstelling 4** “*Flanders Agrofood Valley houdt rekening met zijn omgeving*” betreft, worden de uitdagingen die voortvloeien uit andere beleidsdomeinen, flankerend aan de landbouwsector opgevolgd, want zij geven mee vorm aan de landbouw van morgen (OD 4.1.). Tegen het jaareinde zullen bijna alle schadevergoedingen aan landbouwers naar aanleiding van de twee erkende landbouwrampen in 2017 betaald zijn. In 2019 zullen de nog resterende dossiers en bezwaarschriften afgehandeld en uitbetaald worden. Aan de hand van een overkoepelend actieplan dat coherent wordt ingebed in een ruimer waterkwantiteitsplan, zal ik blijvend vorm geven aan het structureel droogteoverleg dat met de landbouwsector werd opgestart. Ik zal opnieuw uitvoering geven aan het klimaatplan landbouw en luchtbeleidsplan, waarv doelstellingen vastliggen, in samenwerking met het departement, ILVO en de keten. Tevens zal ik via gerichte investeringssteun werken aan de impact van landbouw op de realisatie van de Vlaamse klimaatdoelstellingen.

Daarnaast bestendigt het VLIF ook zijn rol als motor van de duurzame investeringen in land- en tuinbouw (OD 4.2.). Bij de eerste aanvraagperiode in 2019 zal ik een aantal vereenvoudigingen doorvoeren rond de aanvraag via het e-loket. Daarnaast zal ik in de eerste jaarhelft van 2019 de duurzaamheidsbijdrage van het VLIF in kaart brengen.

Zowel ondersteunend en flankerend beleid als onderzoek sturen mee in de juiste richting (OD 4.3.). Voor 2019 zal het Vlaams bijenteeltprogramma volgens plan uitgevoerd worden.

In de visserij zullen we diverse duurzame alternatieven exploreren (OD 4.4.).

Het creëren van ruimte is een essentiële omgevingsfactor om te ondernemen (OD 4.5.).

We moeten kiezen voor een voedingssysteem met maximale valorisatie van de landbouw- en visserijproducten (OD 4.6.). Met het nieuwe schooljaar start ook de nieuwe editie van de actie 'Oog voor lekkers', die scholen ondersteunt om groenten, fruit en melk op scholen te verdelen. Ook in 2018 en 2019 wordt de uitvoering van de Ketenroadmap Voedselverlies voortgezet.

Wat de **strategische doelstelling 5** "*Innovatie is de sleutel van de toekomst van Flanders Agrofood Valley*" betreft, is een geïntegreerd onderzoeks- en innovatiebeleid voeren primordiaal (OD 5.1.).

2018 is het jaar van de data in de landbouw. ILVO zal samen met heel wat partners uit de zuivelsector gedurende drie jaar werken aan de uitbouw van een datauitwisselingsplatform in het kader van het ILVO-project 'Datahub voor AgroFood'. Begin 2019 zal het jaar van de data afgesloten worden met een presentatie van de belangrijkste resultaten op AgriFlanders in Gent. Na evaluatie zal dan bekeken worden hoe dit thema in de toekomst opgevolgd kan worden. Binnen ILVO zijn de nodige voorbereidingen aan de gang om Living Labs uit te bouwen. Tenslotte plan ik dit werkjaar een vierde oproep VLIF-projectsteun rond innovatie, waarbij voor het eerst naast individuele landbouwbedrijven ook groepen van landbouwbedrijven in aanmerking zullen komen.

Daarnaast blijft het noodzakelijk om de kwaliteit van het uitgangsmateriaal te verzekeren (OD 5.2.). Om hoogkwalitatief uitgangsmateriaal te produceren, zal de Vlaamse fokkerijregelgeving geactualiseerd worden. Ook zal ik aandacht besteden aan de realisatie van innoverende technologische toepassingen voor de selectie van dieren en aan monitoring voor het behoud van de genetische diversiteit tussen en binnen rassen. Het thema van de plantengezondheid zal de nodige aandacht krijgen, want hier staan we naar aanleiding van de nieuwe Europese regelgeving voor enkele belangrijke uitdagingen.

Biotechnologie en productinnovatie (OD 5.3.) blijft een belangrijk aandachtspunt, ik ondersteun ook actief innovatie in de zeevisserij- en aquacultuursector (OD 5.4.).

Wat de **strategische doelstelling 6** "*De overheid is de partner van Flanders Agrofood Valley*" betreft, zal de overheid blijven inzetten op administratieve vereenvoudiging. Wat de uitbouw van het e-loket betreft, zijn een aantal projecten nog lopende, in het najaar van 2018 wordt de module 'Mijn Dossiers' beschikbaar gemaakt. Dit werkjaar wordt voor de visserijsector ook voort gewerkt aan een softwarepakket.

Wat de **strategische doelstelling 7** "*Het Vlaams platteland verdient een specifiek beleid*" betreft, zal ik het komende werkjaar opnieuw inzetten op de uitbouw van een sterk dorpenbeleid, het opvolgen van de aanbevelingen van het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO), de verdere uitrol van de plattelandsmaatregelen binnen PDPO III en ondersteuning blijven bieden aan organisaties die de specifieke uitdagingen van het platteland in Vlaanderen aanpakken.

INLEIDING

Deze beleidsbrief is de vertaling van mijn beleidsnota Landbouw en Visserij voor het legislatuurjaar 2018-2019. Ik volg met deze beleidsbrief de structuur van de beleidsnota die de strategische en operationele doelstellingen bevat.

Ik neem u in deze beleidsbrief mee met een terugblik naar het afgelopen jaar en een vooruitblik met de beleidsinitiatieven die ik voorneem voor het komende jaar.

SD1 - DUURZAME BEDRIJFSVOERING WORDT VOOROP GEZET IN DE FLANDERS FOOD VALLEY***OD 1.1 - Instroom en verjonging van bedrijfsleiders bevorderen als basisvoorwaarde voor het behoud van een toekomstgerichte en duurzame landbouwsector***

Bij de start van PDPO III werd ingeschat dat er zich jaarlijks zo'n 140 tot 150 jonge landbouwers voor het eerst als bedrijfsleider zouden vestigen in Vlaanderen. Met de steun van het VLIF wordt de financiering van een overname van een landbouwbedrijf door een jonge landbouwer, of een investering gericht op duurzame ontwikkeling, vergemakkelijkt. Bij een overname gebeurt dit via een opstartpremie, die afhankelijk is van de omvang van het bedrijf. Bij een investering gebeurt dit via een kapitaalpremie. Na de selectieprocedure krijgen de landbouwers al in een vroeg stadium van het investeringsproject zicht op de omvang van die steun, zodat zij hiermee rekening kunnen houden in het financieringsplan.

Net als in 2017, wijst het aantal aanvragen erop dat ook dit jaar het vooropgestelde niveau van 150 jonge landbouwers die zich vestigen in Vlaanderen, zal gehaald worden. Ik zal deze maatregel in de kijker blijven stellen om de starters in de sector maximaal te ondersteunen.

Daarnaast kunnen jonge landbouwers ook aanspraak maken op een top-up bovenop de directe steun. In 2019 zal 2% van de enveloppe voor rechtstreekse betalingen aan de top-up voor jonge landbouwers besteed worden.

In uitvoering van het Vlaams regeerakkoord heb ik een evaluatie van de bestaande pachtwetgeving uitgevoerd in overleg met alle betrokken actoren. Op basis hiervan werd de werking van de pachtprizencommissie aangepast. De volgende stap is een grondige herziening van de pachtwetgeving waardoor deze meer aantrekkelijk wordt voor verpachters maar ook voor voldoende rechtszekerheid biedt voor de pachters.

Specifiek voor de visserijsector zal ik in het nieuwe voorstel van de Europese Commissie over het Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV II) (2020-2027) inzetten op voor Vlaanderen haalbare maatregelen om de instroom en de verjonging in de visserijsector te bevorderen. Het departement zal actief inzetten op overleg met stakeholders en op een grondige voorbereiding van het nieuwe operationele programma tegen 2021.

OD 1.2 - De juiste bedrijfsvorm en de juiste financiering bepalen mee de toekomst

Bij de start van PDPO III heb ik een nieuwe VLIF-maatregel naar voren geschoven om ook kleinere landbouwbedrijven te ondersteunen bij hun investeringen indien ze kiezen voor een omschakeling naar de korte keten, de biologische landbouw of een op Vlaamse niveau nieuwe of zeldzame landbouwproductie. Mede dankzij deze steun wordt de bedrijven de mogelijkheid geboden om te groeien en later in de tijd op basis van de bedrijfsgrootte toegang te krijgen tot de reguliere investeringssteun aan land- en tuinbouwbedrijven.

Op federaal niveau wordt een wijziging van de vennootschapswetgeving voorbereid, waarbij er een sterke vermindering van het aantal vennootschapsvormen wordt nagestreefd. De potentiële gevolgen daarvan op de Vlaamse landbouwwetgeving worden onderzocht en indien noodzakelijk zullen aanpassingen worden voorgelegd aan de Vlaamse Regering.

OD 1.3 - Een optimaal ondersteuningskader bieden voor een duurzame bedrijfsvorming in Europese context

Op 1 juni 2018 deelde de Europese Commissie officieel haar wetsvoorstellen voor het GLB na 2020 mee. Een maand voordien werd ook al het officieel Commissievoorstel voor het Meerjarig Financieel Kader 2021-2027 gelanceerd. De voorstellen worden zowel door Raad als Europees Parlement nauwkeurig

bestudeerd en besproken. Ik pleit voor een ambitieus en flexibel GLB waarmee we de Vlaamse landbouw-bedrijven op maat kunnen ondersteunen. Ik zal daarbij inzetten op een slagkrachtig GLB met sterke en haalbare doelstellingen. Ook zal ik waken over een gezond evenwicht tussen een gelijk speelveld tussen de verschillende EU-lidstaten enerzijds en voldoende flexibiliteit om in te spelen op regionale noden anderzijds. De rendabiliteit van onze bedrijven verhogen, rechtszekerheid bieden en bijdragen aan maatschappelijke doelstellingen staan hierbij voorop. Bijzondere aandacht zal ook gaan naar de erkenning van de rol die de Gewesten spelen in België bij de totstandkoming van het GLB.

In de wetsvoorstellen voor het GLB na 2020 is bepaald dat de lidstaten op 1 januari 2020 een gemeenschappelijk strategisch plan voor de toepassing van de directe steun en de plattelandsmaatregelen ter goedkeuring voorleggen aan de Europese Commissie. Deze plannen treden in werking op 1 januari 2021. In tegenstelling tot de huidige periode 2014-2020, zal er dus geen afzonderlijk programma voor plattelandsontwikkeling (PDPO) opgemaakt worden, gezien dit voortaan integraal deel uitmaakt van het nieuw strategisch plan.

In het voorjaar van 2018 werd het brede publiek bevraagd naar de noden met betrekking tot de Vlaamse landbouwbedrijfsvoering, de omgeving waarbinnen deze plaatsvindt en deze van het Vlaamse platteland. Het rapport van deze publieke bevraging werd intussen gepubliceerd en is nuttig voor de opmaak van het Vlaams strategisch plan. Ook in het verdere traject van de voorbereiding van het Vlaams strategisch plan zal het departement de vinger aan de pols houden van de relevante stakeholders. Daarom zal het departement op regelmatige tijdstippen een klankbordoverleg organiseren.

Ook de Brexit-onderhandelingen zal ik het komende werkjaar nauwgezet blijven opvolgen om een zo goed mogelijk behoud van de huidige handelsvoorwaarden te bekomen, zodat de landbouw- en de visserijsector zo weinig mogelijk nadeel ondervinden van de uitstap van het Verenigd Koninkrijk uit de EU. Met name de Vlaamse zeevisserijsector kan zeer ernstig geïmpacteerd worden indien de toegang tot de visgronden van het Verenigd Koninkrijk verminderd zouden worden.

Om tegemoet te komen aan de problemen die landbouwers ondervinden naar aanleiding van de aanhoudende droogte de afgelopen maanden, besliste de Europese Commissie om tegemoet te komen aan de problemen van de landbouwers door de lidstaten toe te laten hun landbouwers hogere voorschotten uit te betalen van de directe betalingen en om uitzonderingen toe te laten op het vlak van sommige subsidiabiliteitsvoorwaarden. Om de liquiditeitspositie van de landbouwers te verbeteren in dit moeilijk landbouwjaar, zal ik de Europese maatregelen maximaal benutten ter ondersteuning van de getroffen Vlaamse landbouwers.

De aanhoudende droogte heeft onder andere geleid tot een tekort aan kwalitatief ruwvoer. Daarom laat een andere maatregel van de Europese Commissie toe dat landbouwers in 2018, in het kader van de vergroeningsverplichtingen, hun braakliggend land gebruiken voor de productie van veevoer, zonder dat dit gevolgen heeft voor hun vergroeningsverplichtingen met betrekking tot teeltdiversificatie of het areaal ecologisch aandachtsgedebiet. Daarnaast versoepelt de Europese Commissie de voorwaarden voor vanggewassen en groenbedekkers die de landbouwer inzaait om te voldoen aan zijn vergroeningsverplichtingen, zodat die kunnen helpen het tekort aan veevoer te ondervangen.

De recente uitbraak van de Afrikaanse varkenspest die bij wilde everzwijnen in Wallonië werd vastgesteld, kan een enorme impact hebben op de Vlaamse varkenssector. Er werd snel een goede overlegstructuur tussen de betrokken federale en gewestelijke overheidsdiensten opgezet. Ik volg samen met collega Denis Ducarme en collega René Collin dit dossier op de voet op. Ik zal varkensbedrijven die extra willen investeren in externe bioveiligheidsmaatregelen, zoals sanitaire sassen en omheiningen, financieel ondersteunen via het VLIF. Intussen hebben 44 varkenshouders hiervoor steun aangevraagd. Daarnaast is het essentieel dat de economische gevolgen goed gemonitord worden zodat we onze export maximaal kunnen vrijwaren en dat er kordaat wordt opgetreden tegen buitenlandse handelspartners die nu

onterecht een extra druk op de prijzen zetten. Ik reken hierbij op ondersteuning vanuit de EU. Ik heb een coördinator aangesteld om vinger aan de pols te houden via structureel overleg met de landbouworganisaties, slachthuizen, verwerkende bedrijven en andere betrokken schakels in de keten. Ook heb ik VLAM ingeschakeld om de communicatie en informatiedoorstroming mee te ondersteunen. VLAM is in permanent overleg met het FAVV en informeert buitenlandse klanten en stakeholders, zodat zij dezelfde informatie krijgen als de officiële instanties. Tevens worden vragen van diplomatieke posten en buitenlandse journalisten in dezelfde zin beantwoord. Daarnaast ontwikkelt VLAM, in samenspraak met het bedrijfsleven, een strategie voor bij de heropening van de markten. Buitenlandse activiteiten worden herbekeken, consolidatiedoelen van bestaande markten worden gedefinieerd. Binnen de EU werkt de afdeling Belgian Meat Office binnen VLAM aan de uitvoering van haar regulier programma. Doel van dat programma is om de bestaande markten te consolideren en nieuwe markten in, vooral in Oost-Europa, aan te aanboren. Tenslotte gaat in 2019 een recent door de EU goedgekeurde promotieprogramma in uitvoering dat als doel heeft de export naar de doellanden China, Japan, Zuid-Korea, Vietnam en de Filipijnen te verhogen. Daarbij wordt gefocust op het creëren van een goed imago voor ons varkensvlees, op de kwaliteit en op de bekendheid.

OD 1.4 - Professionalisering faciliteren door continue aandacht voor vorming, opleiding en advisering

In PDPO III zijn diverse instrumenten voorzien om innovatie op landbouwbedrijven te stimuleren zoals Europese Innovatiepartnerschappen, demonstratieprojecten en de innovatie-oproep van het VLIF. Het is aangewezen om deze instrumenten goed op elkaar af te stemmen om de doorstroom van kennis over nieuwe innovatieve technieken en toepassing hiervan op de landbouwbedrijven zo breed mogelijk in de sector te laten doorstromen. Het departement zal een analyse uitvoeren van het huidige innovatie-instrumentarium om zodoende een innovatiestrategie op te stellen met het oog op het stimuleren en het versterken van de innovatiekracht van de landbouw, het snel en efficiënt doen ingang vinden van onderzoeksresultaten die belangrijk zijn voor landbouwers en het versnellen van innovatie. De resultaten hiervan worden meegenomen in de voorbereiding van het nieuw Vlaams strategisch plan.

Vorming en kennisdeling zijn een belangrijk onderdeel van duurzaam ondernemerschap. De praktijkcentra binnen de plantaardige en dierlijke sectoren, de lopende demonstratieprojecten en operationele groepen die werkzaam zijn onder de European Innovation Partnerships, en de PDPO-maatregel naschoolse vormen dragen bij aan kennisdeling en samenwerking rond actuele thema's. Het afgelopen jaar werden onder de nieuwe koepel 'Toeren voor Boeren' verschillende voorlichtingsactiviteiten georganiseerd door het departement. De focus werd gelegd op actuele uitdagingen zoals droogte, emissies en bodem.

Ik heb 'de Veetournee' gelanceerd. De meest relevante thema's worden nu jaarlijks per sector gezamenlijk met de sectorpartners en dierlijke praktijkcentra geselecteerd en de kennis en de ervaring bij de verschillende partners worden gebundeld. Dit zorgt niet alleen voor een verlaging van kosten en inspanningen bij de verschillende organisaties, maar eveneens voor een beter gecoördineerd aanbod voor de veehouder.

Ik zal ook in 2019 inzetten op sensibilisering en voorlichting van de land- en tuinbouwers rond actuele beleidsthema's. De focus zal liggen op de thema's zoals emissies, water, bemesting, erosie, diergezondheid, bioveiligheid en samenwerking in de keten. Thema's zoals alternatieve eiwitbronnen, Integrated Pest Management (IPM), smart farming, bodemkwaliteit en dierenwelzijn, blijven eveneens actueel. Via nieuwe demonstratieprojecten rond preventieve gezondheidszorg binnen de dierlijke productie, data en digitalisering en IPM zal in 2019 extra aandacht gaan naar deze thema's.

Via het bedrijfsadviessysteem KRATOS kunnen landbouwers intekenen voor bedrijfsadvies op maat met een keuzemenu van tien onderwerpen verdeeld over 14 adviesmodules. In 2018 werden reeds een 600-tal adviesaanvragen ingediend, waarvan een 100-tal door jonge landbouwers. De adviesmodules 'klimaat:

energie' en 'ondernemingsplan' werden het meest aangevraagd. In het najaar van 2018 wordt er een nieuwe overheidsopdracht gepubliceerd, de zogenaamde 'KRATOS 3', zodat de landbouwers ook in de periode 2019-2020 gebruik zullen kunnen maken van deze bedrijfsadviezen. Jonge landbouwers zullen ook recht hebben op meer adviezen voor de adviesthema's 'ondernemingsplan' en 'bedrijfseconomische boekhouding'.

Ook de visserijsector moet blijven beschikken over een waaier van ondersteuningsmaatregelen. Ik zal voor EFMZV 2020-20207 bij de Europese Commissie aandringen voor maatregelen op maat van de specifieke noden van onze kleine vloot.

OD 1.5 - Blijvend inzetten op ondersteuning van mensen én bedrijven

Om de Vlaamse landbouwers in staat te stellen doordachte keuzes in hun bedrijfsvoering te maken, blijft de nood groot aan cijfers over en inzicht in de economische situatie van de verschillende landbouwsectoren. Daarom werd tijdens het voorbije jaar hard gewerkt aan de rapportering over opbrengsten, kosten en marges van een groot aantal sectoren in de land- en tuinbouw. De cijfers zijn ook een belangrijke bron voor de berekening van de verschillende beleidsopties van het GLB post 2020. Eind 2018 zal het nieuwe LARA en VIRA verschijnen. De nieuwe edities hebben als centraal thema de uitdagingen voor de Vlaamse landbouw en visserij. Naast een uitvoerige beschrijving van de deelsectoren gebeurt er per deelsector ook een SWOT-analyse (sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen). Ik heb de voorgaande jaren consequent ingezet op de professionele begeleiding van land- en tuinbouwbedrijven in moeilijkheden door de organisatie 'Boeren op een Kruispunt' financieel te ondersteunen. In 2017 bereikte deze organisatie 430 verschillende gezinnen met een bezoek ter plaatse, een telefoongesprek of e-mail door één van de vaste medewerkers. Daarnaast deden 103 gezinnen beroep op de freelance psychologen en 35 op een vrijwilliger. De teloorgang van de sociale weerbaarheid van een belangrijk deel van onze Vlaamse landbouwers en hun gezinnen wordt meer en meer als een ernstig maatschappelijk probleem ervaren. ILVO is daarom sinds kort, ondermeer samen met Boeren op een Kruispunt, gestart met een onderzoekslijn om deze problematiek en onderliggende factoren op een wetenschappelijke manier in kaart te brengen en dit met het oog op preventie en remediëring

Na de eerste jaren ervaring met het Belgisch operationeel programma (OP) Visserij 2014-2020 'Vooruitziend en Voortvarend' in het kader van het EFMZV, werd dit operationeel programma begin 2018 bijgestuurd om aan wetenschappers en vissers de mogelijkheid te bieden beter samen te werken en de belangen op elkaar af te stemmen. Er werd een extra maatregel opgenomen, waarin het toepassingsgebied voor aquacultuur werd uitgebreid naar geïntegreerde aquacultuurontwikkeling aan land en op zee.

Het besluit van de Vlaamse Regering over het Financieringsinstrument voor Visserij en Aquacultuur (FIVA) werd in 2018 aangepast zodat het beter beantwoordt aan de nieuwe bedrijfsstructuren. Zo werd de ondersteuning van één of meerdere vaartuigen die door rederijen onder coöperatieve vorm worden uitgebaat of waarvan de meerderheid van de aandelen in handen is van natuurlijke personen of rechtspersonen, mogelijk gemaakt .

SD 2 FLANDERS AGROFOOD VALLEY WORDT OP DE KAART GEZET IN BINNEN- EN BUITENLAND

OD 2.1 De overheid ondersteunt de export van Vlaamse landbouwproducten.

Om de exportmogelijkheden van onze Vlaamse landbouwproducten te ondersteunen, heeft VLAM het voorbije werkjaar prioriteit gegeven aan de start van de uitvoering van negen promotieprogramma's die financieel ondersteund worden door de Europese Commissie. Deze campagnes zullen zowel binnen de EU als in derde landen onze kwaliteitsvolle Vlaamse producten in de aandacht brengen. Het komende werkjaar zal VLAM de indiening van nieuwe promotieprogramma's blijven voorbereiden.

De nieuwe Europese promotieverordening verlegt het accent naar promotie in derde landen en vergroot het gamma van producten dat in aanmerking komt voor ondersteuning van promotie- en informatiecampagnes. In het licht hiervan werd het Algemeen Belgisch Vlasverbond recent lid van VLAM.

OD 2.2 Inzetten op de vermarkting van producten van eigen bodem op eigen bodem, met aandacht voor consumentenvoorkeuren.

Het label 'Lekker van bij ons' wordt verder ontwikkeld en gepromoot als sectoroverstijgend koepel-concept. VLAM is een partner met kennis en ervaring die de sectoren kan sturen naar deze sectoroverstijgende werking. Het komende werkjaar zal VLAM inzetten op het uitvoeren van de gemeenschappelijke strategie die opgesteld werd voor de periode 2019-2021.

VLAM zet ook in op de promotie van evenwichtige voedingsgewoontes en gezonde seizoenstypische en lokale producten via diverse sector specifieke campagnes. Hiermee wordt de consument bewust gemaakt van duurzame eetgewoontes op basis van goede en gezonde voeding met onze Vlaamse landbouw- en tuinbouwproducten. Hiervoor heeft VLAM intussen met ondersteuning van NICE de nieuwe voedingsrichtlijnen vertaald in haar werking.

De regelgeving met betrekking tot de AA-kwaliteitsstandaard voor melk wordt geëvalueerd en zo nodig bijgestuurd.

Producenten van typische Vlaamse of Belgische producten die interesse hebben om hun product Europees op de kaart te zetten en te laten beschermen voor namaak door een kwaliteitslabel ('Beschermd Oorsprongsbenaming – BOB', 'Beschermd Geografisch Aanduiding – BGA' of 'Gegarandeerde Traditionele Specialiteit – GTS') te behalen, kunnen voor ondersteuning en begeleiding in de procedure terecht bij mijn administratie. Er zijn twee dossiers ingediend bij de Europese Commissie waarvan het onderzoek nog loopt, namelijk het 'Belgisch Witblauw' en 'Vlees van het rood Ras van West-Vlaanderen'.

Het gebruik van het duurzaamheidsmeetinstrument voor de vissector, dat ontwikkeld werd binnen het project Valduvis werd officieel gelanceerd in juni onder de naam 'Visserij verduurzaamt'. Vanaf deze datum worden partijen vis die voldoen aan een minimumscore op verschillende indicatoren, als dusdanig op de veilklok geïdentificeerd. In 2019 zal getracht worden de duurzaamheidsscores van de deelnemende vaartuigen nog te verbeteren door ze een verbetertraject te laten volgen en zal getracht worden de enkele reders die momenteel nog niet deelnemen, te overtuigen om ook in het traject te stappen. Er zal ook gestart worden met een onderzoek naar de mogelijkheden om het duurzaamheidskenmerk te gebruiken verderop in de keten (voorbij de veiling). Hiervoor moet echter nog een traceerbaarheids-systeem worden opgezet, waarbij de consument betrokken is.

Er wordt ingezet op de mogelijkheid om de cateringdiensten van overheden, met inbegrip die van de Vlaamse overheid, visproducten van eigen bodem te laten ontdekken en ook effectief in de menu's te verwerken. De werking van VLAM ter promotie van lokale vis wordt verder intensief ondersteund, met inbegrip van financiële ondersteuning vanuit het EFMZV. Hierbij wordt een jaarprogramma uitgevoerd, met focus op Vis van de Maand en Vis van het Jaar. Daarnaast worden er ook nieuwe exportgerichte initiatieven genomen.

OD 2.3 Nichemarkten krijgen de aandacht die ze verdienen.

Volgens een eerste meting groeit de markt van duurzaam gelabeld voedsel in Vlaanderen en bedroeg de omzet van duurzaam gelabeld voedsel in 2015 minstens 418 miljoen euro. Daarmee neemt duurzaam gelabeld voedsel een marktaandeel van bijna 5% in de totale voedingsmarkt voor thuisverbruik in. Dat blijkt uit de studie 'Dagelijkse kost, duurzame kost?', een achtergrondrapport bij het Landbouw- en Visserijrapport 2016. Duurzame consumptie kan een hefboom zijn voor de verduurzaming van het gehele voedselsysteem en nieuwe kansen bieden voor onze producenten en onze agrovoedingsketen. Duurzame

voedselkeuzes in kaart brengen, is een eerste logische stap. In 2018 zal de monitor geactualiseerd worden, zodat we de recentste evoluties in kaart kunnen brengen.

Verscheidende partners hebben in 2018 volop ingezet op de Week van de Korte Keten die voor het eerst werd georganiseerd in heel Vlaanderen. Dit initiatief werd gefaciliteerd door het departement, VLAM, het Steunpunt Korte Keten, het Aanspreekpunt Lokale Voedselstrategie, alle Vlaamse provincies, de Vereniging van de Vlaamse Provincies (VVP) en de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG). Ik heb er voor gezorgd dat de Korte Keten aandacht kreeg op het PIT-event (event voor lekker eten, eigen kweek en lokale voedselproductie van 12 tot 14 oktober 2018 in Flanders Expo). De Vlaamse overheid zal er vertegenwoordigd zijn in een samenwerkingsverband van het departement, VLAM, ILVO en het Steunpunt Korte Keten.

Het IPO-advies over lokale voedselstrategieën werd in april 2015 door de Vlaamse Regering goedgekeurd. Het bevatte aanbevelingen op het vlak van ruimte voor voedsel, ondernemerschap en governance. In 2017 startte, met steun van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), het Aanspreekpunt Lokale Voedselstrategie in de schoot van de VVSG. De belangrijkste doelstellingen van het Aanspreekpunt zijn het delen van goede praktijken rond voeding en landbouw, het ondersteunen van lokale besturen met hun voedselstrategie en het faciliteren van kennis en ervaringen tussen gemeenten. Daarvoor organiseert het Aanspreekpunt lerende netwerken voor lokale besturen die aan de slag gaan met een lokale voedselstrategie. Bij deze lerende netwerken worden andere maatschappelijke groepen betrokken die lokaal mee vorm kunnen geven aan een voedselstrategie.

Uit een bevraging die het Aanspreekpunt in 2017 organiseerde blijkt dat een groot aantal steden en gemeenten met lokaal voedsel bezig zijn of er mee aan de slag willen gaan. De helft van de gemeenten uit de enquête ondersteunt de korte keten door er mee publiciteit over te maken, logistieke ondersteuning te bieden of te subsidiëren. Er blijkt vooral nood aan kennis en ondersteuning over lokaal aankopen door gemeentebesturen, boerenmarkten, communiceren met landbouwers en consumenten en het tegengaan van voedselverspilling.

Begin oktober 2018 lanceerde het Aanspreekpunt de website www.lokalevoedselstrategie.be. Opzet is projecten die een link hebben met voeding en lokale besturen te delen en kenbaar te maken. Het gaat om zowel grotere projecten zoals voedselstrategieën in steden, als kleine initiatieven die voedselverspilling verminderen, mensen samenbrengen rond voeding of inzetten op de korte keten.

Ik zal in 2019 blijven inzetten op deze niche. Om de korte keten nog meer op de kaart te zetten, zal ik de aanwezigheid van de Korte Keten op relevante evenementen faciliteren en de werking van het Aanspreekpunt Lokale Voedselstrategieën zal verder worden ondersteund. VLAM werkt rond een samenwerking met Buurtsuper, Steunpunt Korte Keten en Ons om meer opportuniteiten te creëren.

OD 2.4 De biologische productie in Vlaanderen blijft groeien.

Uit het jaarlijkse rapport over de biologische landbouw blijkt dat ook in 2017 de groei van de biologische landbouw zich in Vlaanderen doorzet. Het aantal biologische landbouwbedrijven steeg in 2017 van 430 tot 468, een stijging met bijna 9%. Het totale bio-areaal nam met 6% toe tot ruim 7.300 hectare. De biologische rundveestapel groeide spectaculair met 68%, voornamelijk vanwege het aantal biomelkkoeien, dat ruimschoots verdubbelde. Ook de biovarkensstapel vertoont stevige groeicijfers.

In het voorjaar werd het nieuwe Strategische Plan Biologische Landbouw 2018-2022 officieel gelanceerd. Dit beleidsplan vloeide voort uit een samenwerking tussen het departement, het Algemeen Boerensyndicaat, Boerenbond, BioForum Vlaanderen, Comeos, Fevia Vlaanderen en ILVO en VLAM. In het strategisch plan worden de krijtlijnen van het beleid uitgezet voor de komende jaren. De centrale ambitie van het plan is 'samen naar meer en betere biolandbouw'. In de pijler 'beter', die staat voor de kwaliteiten

en de sterktes van de biologische landbouw in Vlaanderen, komt onderzoek voor een verdere verduurzaming en innovatie in land- en tuinbouw heel sterk naar voren. Een goed uitgebouwd onderzoeks- en kennisnetwerk reikt de biolandbouwer handvaten aan om zijn bedrijf optimaal uit te baten. Daarom zal ik in dit nieuw strategisch plan substantieel meer middelen vrijmaken voor bio-onderzoek. Daarnaast heb ik een nieuw project laten opstarten om, voor die sectoren waarvoor we nog weinig eigen bio-onderzoek hebben, zoals de varkenshouderij, onderzoek en praktijkinfo uit het buitenland ter beschikking te stellen aan onze biotelers in hun eigen taal.

Het vlaggenschip van het Strategische Plan Biologische Landbouw 2018-2022 zijn de bioclusters, waarvan de eerste zal opgestart worden in de loop van 2019. Bioclusters zullen worden opgericht om landbouwers en ketendeelnemers proactief te informeren over de biologische landbouw. De bioclusters zullen de potentiële omschakelaars samenbrengen en begeleiden bij het omschakelingsproces, door hen te informeren en in contact brengen met lokale biolandbouwers, geïnteresseerde afnemers en (praktijk-) onderzoekers. Door opeenvolgende acties zullen de bioclusters een regionale dynamiek rond biolandbouw creëren. Samenwerking in de keten en kennisopbouw zijn de pijlers voor een sterker lokaal verankerd netwerk rond bio.

Het aantal aanvragen voor bedrijfsadvies in de biologische landbouw gaat in stijgende lijn. Halverwege 2018 werd reeds 80% van het totaal aantal adviezen in 2017 bereikt. Ook hier blijf ik op inzetten.

In de zomer van 2018 lanceerde de sectorgroep bio van VLAM de website allesoverbio.be. Daar vindt de consument hapklare info en antwoorden op al zijn vragen over bio. De website zal als basis gebruikt worden voor campagnes.

SD 3 DE AGROFOOD KETEN STAAT STERK IN VLAANDEREN

OD 3.1 Duurzaamheid is een verhaal van de ganse keten.

Binnen het transformatieproject 'De voedingsketen verduurzaamt', met als partners Boerenbond, Algemeen Boerensyndicaat, Fevia Vlaanderen, Belgian Feed Association, Unizo en Comeos, werden de geselecteerde projecten of action labs eind 2017 afgerond. Op het inspiratie-event 'verduurzaming van uw agro-voedingsketen' in het voorjaar werden de resultaten van de action labs voorgesteld.

Op Europees niveau wordt gewerkt aan een nieuwe richtlijn die oneerlijke handelspraktijken waar landbouwers negatieve gevolgen van ondervinden, moet verminderen. Samen met de federale collega's zal ik ervoor ijveren dat deze richtlijn zo snel mogelijk van toepassing wordt.

OD 3.2 Transparantie over prijzen in de keten creëren, zorgt voor vertrouwen.

Sinds 2016 worden dashboards met prijs- en marktinformatie gepubliceerd door het departement. Dankzij de wekelijkse update kunnen de sectoren de meest recente informatie consulteren. Daarnaast werden in 2018 regelmatige debriefings gehouden van de beheerscomités met vertegenwoordigers uit de varkens-, rundvee-, pluimvee- en eiersector.

De nieuwe Europese wetgeving inzake karkasclassificatie en prijsnoteringen is vanaf 2018 in werking getreden. Transparantie in de keten over prijs en kwaliteit is van primordiaal belang om te komen tot een professionalisering van de bedrijfsvoering van de landbouwer. De Vlaamse voedselproducent is een ondernemer die toekomstgericht zijn bedrijfsvoering wenst te optimaliseren. Om dit te realiseren, moet de producent beschikken over correcte informatie inzake de kwaliteit van zijn product. In nauw overleg met de verschillende marktspelers wil ik in 2019 werk maken van de betrouwbaarheid van die kwaliteitsinformatie en van de transparantie binnen de vleesketen. Hiervoor zal ik de bestaande Vlaamse wetgeving inzake karkasclassificatie, na de evaluatie in 2018, aanpassen waar nodig.

De PDPO III maatregel 'Steun voor de opstart van producentenorganisaties' wordt georganiseerd via een oproep. De eerste oproep werd gelanceerd in augustus 2016 en leverde vier dossiers op die in aanmerking komen voor maximaal 30.000 euro gedurende vijf opeenvolgende jaren. De dossiers hebben betrekking op producentenorganisaties actief in de varkenshouderij, de leghennenhoudery en de zuivelsector. In de zuivelsector werden er door een producentenorganisatie de voorbije periode onder andere nieuwe afspraken onderhandeld met de afnemer. Het resultaat daarvan is de gelijkschakeling in de prijs betaald aan de Nederlandse en Belgische leveranciers en minder volatiele prijzen. In de varkens- en pluimvee­sector lag het accent op kostenvergelijking tussen de aangesloten telers, zodat de landbouwers met die gegevens beter kunnen onderhandelen met de leveranciers. Ik zal de komende maanden een nieuwe oproep lanceren, zodat ook nieuwe producentenorganisaties kunnen rekenen op deze ondersteunen in de eerste jaren na oprichting.

OD 3.3 Ondersteunen van de agrovoedingssector in zijn geheel.

In 2017 organiseerde ik een oproep voor de agrovoedingssector, waarbij steun kan toegekend worden voor investeringen in de eerste fase van het verwerkings- of vermarktingsproces, of investeringen die de beperking of de valorisatie van afval, restfracties of reststromen beogen. In de eerste jaar­helft van 2019 plan ik een gelijkaardige oproep die net als deze van 2017 zal worden opengesteld voor verwerkende bedrijven en voor groepen van landbouwbedrijven. Ik zal in deze maatregel onder andere op het thema water inzetten.

SD 4 FLANDERS AGROFOOD VALLEY HOUDT REKENING MET ZIJN OMGEVING

OD 4.1 Uitdagingen voortkomend uit andere beleidsdomeinen worden opgevolgd, want deze vormen mee de landbouw van morgen

In 2017 werden twee landbouwrampen erkend door de Vlaamse Regering: één voor de vorst die voorkwam tussen 15 en 30 april 2017; een ander voor de droogte van 1 april tot 30 juni 2017. Tegen het jaareinde zullen zo goed als alle kennisgevingen van schadevergoeding aan landbouwers verstuurd worden. Er wordt ook maximaal uitbetaald op grond van het beschikbare budget. Begin 2019 zullen de nog resterende dossiers en bezwaarschriften afgehandeld en betaald worden.

De periode van 2 juni tot 6 augustus was uitzonderlijk droog, zoals bevestigd in het advies van het KMI dat ik hierover gevraagd heb. Ik zal aan de Vlaamse Regering voorstellen om deze droogte te erkennen als landbouwramp.

Sinds eind juni informeert het departement de land- en tuinbouwers over de actuele droogtetoestand op haar website. Er werd ook een oproep geplaatst naar alle land- en tuinbouwers om preventieve maatregelen te nemen en spaarzaam om te gaan met water. De actualisatie van de praktijkgids water, een online bundeling van alle watergerelateerde aspecten binnen de Vlaamse land- en tuinbouw, wordt begin 2019 afgerond.

De droogte tijdens de zomer van 2018 heeft aangetoond dat er behoefte is aan structurele maatregelen die kunnen ingezet worden in de toekomst. Buffering van water en hergebruik van gezuiverd water kan daaraan bijdragen en een meerwaarde betekenen voor de betrokken partijen. In 2018 werden demonstratieprojecten rond watergebruik en waterkwaliteit opgestart.

Samen met de sector wordt een bottom-up actieplan voor de sector dat coherent ingebed wordt in een ruimer waterkwantiteitsplan voorbereid met als doel de landbouwsector op een duurzame, robuuste manier voor te bereiden op toekomstige periodes van droogte en wateroverlast. Het actieplan bevat vooral de beleidsmatige pro-actieve aanpak op korte en middellange termijn en bestaat uit meerdere actiedomeinen: kennisontwikkeling en stimulering van (praktijkgericht) onderzoek, sensibilisering en

voorlichting, optimaliseren van regelgevend kader en instrumenten, stimuleren van landbouwers en het in kaart brengen van alternatieve waterbronnen.

In uitvoering van het Vlaams Klimaatpact werd het vervolgtraject voor enerpedia 2.0 uitgevoerd, waarbij de focus ligt op adviserings-, sensibiliserings-, voorlichtings- en onderzoeksacties rond energiebesparing en hernieuwbare energie op Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven. Het komende werkjaar zal ik verder inzetten op de uitvoering van zowel de landbouwgerelateerde onderdelen van het Vlaams Klimaatpact als de voor de landbouwsector voorziene doelstellingen in het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030 (zowel non-ETS als LULUCF) en het Vlaams luchtbeleidsplan 2030 dat de Vlaamse Regering op mijn voorstel in juli heeft goedgekeurd, waaronder de opmaak van de Green deal inzake de reductie van enterische emissies. Het recente onderzoek van ILVO inzake de reductie van methaan-uitstoot kan hieraan bijdragen.

De klimaatsverandering brengt ook andere uitdagingen met zich mee, zoals de introductie van nieuwe bedreigende organismen voor onze voedselproductie. Het domein voedselveiligheid is federale materie. Niettemin zet ILVO blijvend in op de ontwikkeling en de verfijning van technieken om residu's of schadelijke organismen te detecteren, te identificeren en te kwantificeren. Dankzij deze expertise kunnen we voorkomen dat voedselveiligheidsproblemen zich voordoen in de Vlaamse landbouw- en voedselverwerkende sector, wat mogelijk zou leiden tot ernstige economische verliezen.

In de sector van insleep van plantenziektes ontwikkelt ILVO kennis en diagnosetechnieken in verband met de nieuwe bedreigingen voor de voor ons belangrijke teelten. Er zijn ondermeer resultaten geboekt op het vlak van Little Cherry Virus (kersen- en sierboomteelt) en de beheersing van een (exote) fruitvlieg.

In het kader van het Vlaams Actieplan voor Armoedebestrijding 2015-2019 zal PDPO III blijvend inzetten op de ondersteuning van de lokale actoren inzake armoedebestrijding. Daarnaast wordt de ketenroadmap omtrent voedselverliezen en de kansen om gezonde voeding bereikbaar te maken voor maatschappelijk kwetsbare mensen verder uitgevoerd samen met de andere partners.

OD 4.2 Het VLIF bestendigt zijn rol als motor van de duurzame investeringen in land- en tuinbouw.

Het VLIF speelt een belangrijke rol in de duurzame ontwikkeling van de land- en tuinbouw. Tijdens PDPO II leidde de investeringssteun tot een reductie van waterverbruik, ammoniakemissies, geurhinder, energiegebruik en broeikasgasuitstoot. Daarnaast was er ook een positief effect op de economische cijfers van de ondersteunde bedrijven. Bij de start van PDPO III heb ik de VLIF-regelgeving geheroriënteerd, met als doel de steunverlening doelmatiger en selectiever te maken. De nieuwe regelgeving verplichtte ons tot het herdenken van de procedures, zowel bij de steunaanvraag als bij de dossierbehandeling. In het voorbije jaar werd verder gewerkt aan de automatisering in de dossierbehandeling. Ook de aanvraagprocedure via het e-loket werd aangepast met het oog op meer gebruiksgemak.

Bij de eerste aanvraagperiode in 2019 zal ik een aantal vereenvoudigingen doorvoeren in de aanvraag via het e-loket. In het kader van het eerste uitgebreide jaarverslag van PDPO III zal in de eerste jaarhelft van 2019 de duurzaamheidsbijdrage van het VLIF in kaart gebracht worden. In 2014 werd hiervoor als opvolger van de VLIF-milieudatabank (periode 2007-2014), de VLIF-duurzaamheidsdatabank uitgewerkt. Op basis van de investerings specifieke outputindicatoren die verzameld werden, zal voor de goedgekeurde investeringen die werden ingediend in de periode 2015-2018 de impact berekend worden. Het gaat daarbij zowel om de indicatoren die Europees verplicht zijn in het kader van het uitgebreide jaarverslag van het PDPO, als om de volgende bijkomende indicatoren: vermeden broeikasgasemissies, vermeden ammoniakemissies en vermeden leidingwatergebruik.

OD 4.3 Zowel ondersteunend en flankerend beleid als onderzoek sturen mee in de juiste richting.

In het kader van het Vlaamse Bijenteeltprogramma verloopt de uitvoering van het bijenteeltjaar 2018 volgens plan. Dit kadert binnen een driejaarlijks Vlaams bijenteeltprogramma, dat voor cofinanciering werd ingediend bij de EU en waarvoor de nodige middelen werden vrijgemaakt. Het programma heeft zowel aandacht voor een betere bijenteelt en imkerpraktijken, als voor de wintersterfte en zet ook in op het kwaliteitsaspect van honing via staalnames. Ook het komend werkjaar zal het plan verder in uitvoering gaan.

OD 4.4 Exploreren van duurzame alternatieven in de visserij.

Er werd tussen de experts van de regionale groepen een akkoord bereikt over de gemeenschappelijke aanbevelingen voor een teruggooiplan in demersale visserijen voor 2019 voor de drie zeebekkens, de Noordzee, de Noordwestelijke wateren en de Zuidwestelijke wateren. Van bijzonder belang voor Vlaanderen is de tijdelijke voorwaardelijke uitzondering voor teruggooi van schol gevangen in de boomkor met 80 tot 120 mm, mits het gebruik van een flip up rope of benthos release panel om de bijvangst van stenen en zand te verminderen, wat substantieel bijdraagt tot een hogere overleving van de teruggooi. De omzetting van de gemeenschappelijke aanbevelingen moet door de Europese Commissie nog worden gevalideerd en omgezet in gedelegeerde handelingen.

De invoering van de aanlandingsverplichting (vanaf 1 januari 2019 voor alle gequoteerde soorten) vormt een grote uitdaging voor de Belgische visserijsector, aangezien deze voornamelijk een gemengde (boomkor)visserij beoefent. Om de sector bij te staan bij de invoering van de aanlandingsverplichting, willen ILVO en de Rederscentrale in het project 'Combituig' via de ontwikkeling en verfijning van technische innovaties de vangst van knelpuntsoorten en andere bijvangst in de boomkorvisserij reduceren en de overleving verbeteren. Hiervoor werden verschillende trajecten uitgewerkt.

Een groot deel van onze visserij bestaat uit sleepnet- en boomkorvisserij. Bodemberoering als een effect van de verstoringdiepte door het vistuig, de intensiviteit van bevissing van het gebied en de kwetsbaarheid van de lokale bodemgemeenschap werd door ILVO voor het eerst op gedetailleerde wijze in kaart gebracht. Deze studie duidt daarenboven de gebieden aan die verstoring door visserij wél aankunnen, maar ook de gebieden waar beter niet of minder wordt gevestigd. De habitats en hun sensitiviteit op de Vlaamse visgronden worden verder onderzocht alsook de bodemimpact van de verschillende types platvisboomkor in de Vlaamse visserij. Dit biedt kansen voor een fijnmaziger visserijbeleid op het vlak van sleepnettypes. Verdere onderzoeksexperimenten inzake de garnalpuls zijn aangewezen op het vlak van bijvangst, bodemberoering en energieverbruik.

De verplichting van bijkomende technische maatregelen zal eveneens een bijdrage leveren tot verhoogde overlevingskansen van ongewenste bijvangsten.

ILVO onderzoekt in samenwerking met UGent en met private bedrijven of er economisch en ecologisch haalbare aquacultuur-schelpenkweek kan plaatsvinden in het Belgisch deel van de Noordzee. De eerste resultaten worden verwacht in 2019.

Ook bij de bespreking van het EMZVF II zal ik inzetten op innovatie, verduurzaming van de vloot en de gevolgen van de klimaatsverandering.

OD 4.5 Het creëren van ruimte om te ondernemen als essentiële omgevingsfactor.

De landbouwimpactstudie werd geoptimaliseerd en gebruiksvriendelijker gemaakt. Aan de hand van de LIS kan een lokaal bestuur of een projectuitvoerder een beeld krijgen van de landbouwkundige en landbouweconomische waarde van een bepaald gebied en zo de impact op landbouw beperken.

De departementen Omgeving en Landbouw en Visserij hebben het afgelopen jaar ingezet op het wegwerken van een aantal knelpunten waarmee professionele landbouwbedrijven vaak geconfronteerd

worden inzake vergunningverleningen. Zo werd ingezet op de problematiek van agrarische reconversie en de perceelsophogingen met als bedoeling om kwaliteitsvol ruimtegebruik in het agrisch gebied te bevorderen. Het komende werkjaar zal deze samenwerking aangehouden worden.

In functie van de Vlaamse visserij ontwerpt ILVO de digitale GIS database GEOfish. De visserij ervaart de snelle spatiale evoluties op zee als een belangrijke uitdaging of bedreiging. Een real time informatie-platform met alle activiteiten en plannen in het marien gebied geeft deze sector het broodnodige overzicht.

OD 4.6 Kiezen voor een voedingssysteem met maximale valorisatie van de landbouw en visserijproducten.

In 2017 werd de vernieuwde actie 'Oog voor Lekkers' boven de doopvont gehouden. Samen met mijn collega Vlaamse ministers Crevits en Vandeuren sloegen we de handen in elkaar om scholen aan te sporen tot de consumptie van groenten, fruit en melk als gezond alternatief voor tussendoortjes. De voormalige regelingen 'Tutti Frutti' en 'Melk op school' werden samengevoegd tot één maatregel. Scholen uit het basis- (kleuter en lager), het buitengewoon lager en het buitengewoon secundair onderwijs kunnen financieel ondersteund worden voor de verdeling van fruit, groenten en zuivelproducten op school. Ook worden educatieve materialen ter beschikking gesteld die kinderen spelenderwijs het belang van gezonde voeding bijbrengen en hen kennis laten maken met de productie van onze landbouwproducten. De actie beveelt ook aan om lokale producten aan te kopen en rekening te houden met de seizoenen: zo besparen we voedselkilometers en verpakkingsafval. Bovendien ondersteunen we zo de lokale landbouw. In het schooljaar 2017-2018 deden meer dan 1.200 scholen in Vlaanderen mee aan Oog voor Lekkers. Goed voor een wekelijkse portie fruit en/of groenten of een glas melk voor ongeveer 327.500 leerlingen. De deelnemende scholen zijn vooral tevreden over de toegankelijkheid van het concept. Om nog meer scholen en leerlingen de kans te bieden om deel te nemen en de subsidieregeling flexibeler te maken, hebben mijn collega-ministers en ik met ingang van het volgende schooljaar 2018-2019 verschillende aanpassingen en verbeteringen doorgevoerd. Omdat bij aanvang van het nieuwe schooljaar de directie en de administratie van scholen vaak te maken krijgen met diverse administratieve verplichtingen, wordt de inschrijvingstermijn voor deelname aan de subsidieregeling verlengd tot 1 oktober. Er wordt ook meer ingezet op het bereiken van scholen met kwetsbare leerlingen. Afgelopen schooljaar kwamen scholen in aanmerking voor de dubbele verdeelperiode (twintig weken) als ze minstens 30% kwetsbare leerlingen telde. Voortaan is dit al vanaf 15% het geval.

De agrovoedingsketen zet maximaal in op het beperken van voedselverlies en het vermijden van reststromen. Waar preventie niet mogelijk is, wordt ingezet op valorisatie. De agrovoedingsketen levert hiermee een sterke bijdrage aan de circulaire economie. Vanuit een gezamenlijke visie willen de Vlaamse keten en de Vlaamse overheid voedselgrondstoffen maximaal valoriseren volgens de cascade van waardebehoud. Dit biedt belangrijke opportuniteiten op economisch, innovatie-, milieu- en sociaal vlak. De Ketenroadmap Voedselverlies is een Vlaamse publiek-private samenwerking met als doel de voedselverliezen met 15% te verminderen tegen 2020. Ondertussen is het Ketenplatform drie jaar actief en zijn we halweg de geplande periode van zes jaar. Sinds de start werden in Vlaanderen al heel wat acties op de rails gezet om voedselverlies te voorkomen. Het derde voortgangsrapport van het Ketenplatform Voedselverlies is in het voorjaar door de Vlaamse Regering goedgekeurd.

In 2018 en 2019 wordt de uitvoering van de ketenroadmap voortgezet. Ondertussen lopen ook al nieuwe acties, die voortvloeien uit het Forum Voedselverlies van november 2017. Zo zijn er acties in de opstartfase die gaan over strategieën om gekke groenten en fruit te valoriseren.

In februari 2019 organiseert het ketenplatform een Voedselverliesforum dat in het teken zal staan van de aanpak van voedselverlies bij de consument.

Bio-economie is een van de mogelijke transitiepaden naar een duurzame economie en biedt een economische opportuniteit voor de land- en tuinbouwsector. Vlaanderen is een van de pionierregio's in Europa en heeft een sterke uitgangspositie dankzij onder andere onze productieve landbouw, competitieve agrofood- en chemiesector, onze onderzoeksinstituten en een sterk logistiek netwerk. Over de beleidsdomeinen heen wordt gezocht naar opportuniteiten via de interdepartementale werkgroep bio-economie, die via de uitvoering van een actieplan ook rapporteert aan de Vlaamse Regering. Deze werkgroep zal de komende periode inzetten op de verdere afstemming tussen beleidsdomeinen, samenwerking met Vlaanderen Circulair, overleg met stakeholders en de vertaling van de nieuwe Europese bio-economie strategie naar de Vlaamse context.

In het kader van een aantal Europese onderzoeksprojecten is ILVO gestart met onderzoek naar 'designer-composten' voor specifieke toepassingen, waarbij reststromen allerhande een rol spelen als ingrediënt. Dit sluit ondermeer aan bij de zoektocht naar nuttige toepassingen van de schelpen van tweekleppigen en de schalen van schaaldieren.

De aanlandingsplicht van bijvangst doet ILVO nadenken over de vraag hoe de hoogwaardige visolie en omega3 op een economisch-haalbare wijze uit deze nieuwe reststroom kan worden gehaald. De aangelande bijvangst mag immers niet voor menselijke consumptie worden aangewend. Sillage-technieken zitten in een vergevorderd onderzoeksstadium en zijn veelbelovend. Ook met het oog op de aanlandingsplicht breidt ILVO het onderzoek naar de overlevingskansen van teruggegooid vis uit. Dat gebeurt enerzijds door via modellering de overleving beter te voorspellen en anderzijds door onderzoek naar de overleving van roggen, een kwetsbare vissoort.

SD 5 INNOVATIE IS DE SLEUTEL VAN DE TOEKOMST VAN FLANDERS AGROFOOD VALLEY

OD 5.1 Een geïntegreerd onderzoeks- en innovatiebeleid voeren is primordiaal.

Ik heb 2018 uitgeroepen tot het jaar van de data in de landbouw. Het departement organiseerde in december 2017, samen met ILVO en het innovatieve bedrijfsnetwerk Smart Digital Farming, op Agribex in Brussel een drukbezochte workshop rond het gebruik van data in de landbouwketen. In 2018 brengen we de kansen en knelpunten in de ontwikkeling en de toepassing van 'smart data'-systemen in de landbouw verder in kaart en stimuleren zo het gebruik van big data en datagedreven besluitvorming. De focus ligt voornamelijk op data die op het landbouwbedrijf gegenereerd worden, van gps-systemen en sensoren tot nieuwe ICT. In februari werd een rapport gepubliceerd over de toepassing van precisielandbouw-technieken bij de landbouwer: meer dan de helft van de Vlaamse land- en tuinbouwers past (zelf of via een loonwerker) precisielandbouw toe op zijn bedrijf of wil dit binnen de vijf jaar doen. In de sectoren akkerbouw, varkens, pluimvee en melkvee gaat het zelfs om meer dan twee op de drie landbouwers. ILVO zal in het kader van het EFRO-project 'Datahub voor AgroFood' samen met verscheidene partners uit de zuivelsector drie jaar werken aan de uitbouw van een datauitwisselingsplatform. De hub zal het mogelijk maken om data uit te wisselen, waarbij veel aandacht zal gaan naar veiligheid, respect voor dataprivacy en behoud van data-eigendom. Zo zullen enkel de door de landbouwers geautoriseerde data meer kunnen uitgewisseld en gecombineerd worden in de zuivelketen. De deelnemende partners zijn er van overtuigd dat het delen van data ondermeer op het vlak van duurzaamheid grote voordelen kan opleveren, voor de landbouwer, de bedrijven en de volledige sector.

Data en digitalisering was één van de drie thema's van de oproep rond demonstratieprojecten, die het departement in mei lanceerde. Het departement communiceerde in juli ook over het 'once only'-principe. Dat houdt in dat gegevens zo weinig mogelijk bij de landbouwer opgevraagd worden en zoveel mogelijk uit al beschikbare gegevensbronnen gehaald worden. Er wordt daarbij voorzichtig omgegaan met privacygevoelige gegevens en de data worden verwerkt volgens de nieuwe Europese regels rond bescherming van persoonsgegevens.

Begin 2019 zal het jaar van de data afgesloten worden op Agriflanders in Gent. Het departement en ILVO zullen de belangrijkste resultaten presenteren aan de land- en tuinbouwers en andere stakeholders. Daarna zullen we op basis van een evaluatie van het jaar van de data bekijken hoe we het thema in de toekomst kunnen opvolgen, want één ding is zeker: data worden steeds belangrijker in de land- en tuinbouw.

Zoals vooropgesteld in de 'Toekomstvisie ILVO: naar 2020 en verder' integreren de onderzoekers van ILVO het systeemdenken in hun werking. Hiervoor werden diverse interne opleidingssessies en workshops georganiseerd. Dit leidt tot een meer holistische aanpak en kijk op het onderzoek. De sterke focus op een meer agro-ecologische aanpak binnen ILVO is hiervoor illustratief.

Het onderzoeksproject met de meest spectaculaire resultaten van de afgelopen maanden was het project rond de vermindering van de uitstoot van ammoniak uit vleesveestallen. Na twee jaar onderzoek in speciaal hiervoor omgebouwde ILVO- proefstallen kon vastgesteld worden dat door gerichte aanpassingen van de voedersamenstelling (lager eiwitgehalte) de ammoniakuitstoot uit de vleesveestallen kon gereduceerd worden tot 40%. Na nog enkele controle-onderzoeken en afspraken rond controleerbaarheid en borging moet het mogelijk zijn om deze maatregel binnenkort op de PAS-lijst te zetten, zodat landbouwers deze in de praktijk kunnen toepassen.

In de varkenssector werd een rekentool ontwikkeld om het optimaal slachtgewicht te bepalen van vleesvarkens. Hierover werd ondermeer via het Varkensloket uitgebreid gecommuniceerd naar de sector.

De voorbereidingen zijn volop bezig om binnen ILVO Living Labs uit te bouwen. Naast de Food Pilot gaat het om een Living Lab Veehouderij, waarin het Varkensloket wordt geïntegreerd, een Living Lab Precisie-landbouw in samenwerking met het Innovatief Bedrijfsnetwerk Precisielandbouw en als laatste een Living Lab Agro-ecologie en biolandbouw in het kader van het Strategisch Plan Bio.

In de loop van 2018 werd tijdens een zeer druk bijgewoonde studiedag 'Werken aan een nieuw evenwicht tussen landbouw en klimaat' de website van het ILVO Expertisecentrum Landbouw en Klimaat (ELK) gelanceerd. Op die website kan iedereen terecht voor feiten en cijfers over de klimaatverandering en een update van het internationale klimaat- en landbouwonderzoek. Daarnaast biedt het een overzicht van lopende ILVO-onderzoeksprojecten en een lijst van experts per thema. Die thema's zijn klimaatslimme landbouw, bodem, dierlijke productie, energie, landschap, mariene omgeving en plantaardige productie.

ILVO werkt binnen het Expertisecentrum voor Landbouw en Klimaat aan klimaatmitigatie en -adaptatie in de plantaardige en dierlijke productie en aan de ontwikkeling van een koolstofarme economie in Vlaanderen. Er wordt zeer bewust gewerkt via een holistische benadering, die kijkt naar alle facetten van het volledige landbouwsysteem. Bij planten gaat het onderzoek onder meer over droogteresistente rassen, nieuwe gewassen en nieuwe exotische ziektes en plagen. Bij dieren focust het onderzoek op de methaanuitstoot door herkauwers.

Daarnaast wordt onder meer gekeken hoe het energiegebruik in de tuinbouw omlaag kan, hoe de bodem meer koolstof kan opslaan en welke impact de klimaatverandering heeft op de visbestanden.

Vanuit het expertisecentrum wordt er daarnaast ook op gehamerd om meer aandacht te schenken aan de klimaatadaptatie en de bufferende rol die agrarische gebieden kunnen spelen. Over dit onderwerp werd in de loop van 2018 een doctoraatsonderzoek afgerond. In dit kader kan ook verwezen worden naar het onderzoek dat binnen ILVO opgestart is in nauwe samenwerking met de Vlaamse Bouwmeester rond het begrip 'landbouwparken'. Landbouwparken zijn per-urbane gebieden waar de open ruimte gevrijwaard wordt en waar recreatie en educatie hand in hand gaan met traditionele en nieuwe vormen van landbouw.

In 2018 heb ik de derde oproep VLIF-projectsteun innovatie georganiseerd. Innovatie in de land- en tuinbouwsector is van cruciaal belang om de economische ontwikkeling te stimuleren en het hoofd te bieden aan de vele maatschappelijke uitdagingen. Ik heb met trots vastgesteld dat er in de diverse sectoren opnieuw heel wat innovatieve ideeën zijn opgeborend. Er werden 19 projecten geselecteerd. De geselecteerde projecten omvatten zeer diverse thema's, gericht op dierenwelzijn, automatisering, duurzame energie, emissiereductie, duurzaam watergebruik, arbeidsefficiëntie en -kwaliteit enzovoort. De Flanders Agrofood Valley kan steunen op een duurzame, innovatieve en toekomstgerichte primaire sector.

Dit werkjaar plan ik de vierde oproep VLIF-projectsteun innovaties waarbij voor het eerst naast individuele landbouwbedrijven ook groepen van landbouwbedrijven in aanmerking zullen komen.

OD 5.2 De kwaliteit van het uitgangsmateriaal moeten we blijven verzekeren.

Op 1 november 2018 treedt de nieuwe Europese fokkerijregelgeving in werking en diverse bepalingen zullen ook omgezet worden in Vlaamse regelgeving dit werkjaar en dit om genetisch hoogkwalitatief dierlijk uitgangsmateriaal binnen de Vlaamse dierlijke productie te blijven garanderen. De voorbije jaren werden de betrokken operatoren uitvoerig geïnformeerd over de nieuwe ontwikkelingen en de uit te voeren aanpassingen.

De ondersteuning van de selectie van dieren wordt voortgezet met extra aandacht voor de toepassing van innoverende technologische toepassingen. Ook het behoud van de dierlijke genetische diversiteit zal mijn aandacht krijgen. Zo zal ik door middel van monitoring blijven inzetten op het behoud van de genetische diversiteit tussen en binnen de rassen.

In 2019 zal ik de werking van de erkende stamboekverenigingen voor paarden verder ondersteunen via een subsidie aan PaardenPunt Vlaanderen.

Het beleid en de uitvoering ervan inzake de kwaliteit van het plantaardig teeltmateriaal worden eveneens beïnvloed door de nieuwe Europese regelgeving inzake plantengezondheid en inzake officiële controles, die in werking treedt op 14 december 2019. De nodige aandacht zal gaan naar het mee uitwerken van de praktische regels op Europees niveau die voortvloeien uit de nieuwe regelgeving en het afstemmen met de federale collega's bevoegd voor plantengezondheid, om tot vernieuwde en werkbare regels te komen die de kwaliteit van het teeltmateriaal ook in de toekomst zullen blijven verzekeren.

Deze toekomst hangt ook af van de continue inspanningen voor de ontwikkeling van nieuwe robuuste rassen, die beter bestand zijn tegen bijvoorbeeld droogte of overvloedige regen. Het vrijwaren van een brede genetische basis en de instandhouding en de beschikbaarheid van de diversiteit in onze gewassen zijn daarbij cruciaal en verdienen de nodige aandacht.

Het afgelopen jaar werd stilgestaan bij 85 jaar veredelingsonderzoek in de plantaardige sector op ILVO. Naast de traditionele veredelingsprogramma's rond graszaden (waarbij het bestand zijn tegen droogtestress steeds belangrijker wordt) en groenbedekkers, werd het afgelopen jaar vooral ingezet op de verdere veredeling van aan onze contreien aangepaste vroegrijpe sojarassen. Ook de teelttechniek van soja voor zowel menselijke als dierlijke consumptie werd verder bijgesteld met het oog op de introductie van dit gewas in de Vlaamse landbouw.

In de sierteeltsector wordt samen met het Praktijkcentrum voor de Sierteelt schade veroorzaakt door de buxusmot aangepakt.

Wat de varkenssector betreft, heeft ILVO het afgelopen werkjaar een onafhankelijke testwerking voor eindberen opgezet, met de bedoeling dat zeugen- en vleesvarkenshouders een objectieve evaluatie kunnen maken van de genetica die het best wordt ingezet op hun bedrijf, op basis van nakomelingenprestaties van de geteste eindberen.

OD 5.3 We richten ons ook op biotechnologie en productinnovatie.

Na de recente uitspraak van het Europees Hof van Justitie waarbij nieuwe plantenveredelingstechnieken (zoals 'gene editing' en CRISPR-Cas) in het licht van de huidige Europese regels (Richtlijn 2001/18/EG) definitief als ggo-technieken werden bestempeld, zullen de verdere ontwikkelingen over de impact op de toekomst van de biotechnologie in de plantenveredeling in de EU van dichtbij opgevolgd worden.

Wat productie-innovatie betreft, beschikt ILVO met de Food Pilot over een tot in het buitenland bekende pilootfaciliteit voor de voedingsindustrie, die een belangrijk onderdeel vormt van de dit jaar goedgekeurde 'Speerpuntcluster AgroFood' van Flanders Food. Hier werd het voorbije jaar vooral gewerkt rond doelgroepenvoeding, residu's in vlees, dry aged meat, reststromen, hygiëne in grootkeukens en dergelijke. Binnen de Food Pilot werd een aantal grondige renovatie-investeringen uitgevoerd, zodat de voedingsbedrijven onder 'state of the art'-omstandigheden kunnen blijven langskomen om innovatieve proeven en projecten op te zetten.

OD 5.4 Zeevisserij en aquacultuur.

Het hervormde Europese Gemeenschappelijke Visserijbeleid streeft ernaar om visbestanden gezond te houden, door onder meer een aanlandingsverplichting in te voeren voor alle vangsten waarvoor vangstbeperkingen bestaan. Hiermee wordt de visserijsector aangespoord om de meest selectieve vistuigen te gebruiken. Een hogere visserijselectiviteit brengt immers minder ongewenste vangsten met zich. Voor de gemengde visserij is een volledige selectiviteit echter quasi onhaalbaar.

Binnen de regionale lidstaatgroepen worden daarom pragmatische oplossingen uitgewerkt, die door de Europese Commissie als gedelegeerde handeling bekrachtigd worden. Ik zet hier in op aanvaardbare maatregelen zodat de aanlandingsverplichting vanaf 1 januari 2019 uitvoerbaar is. De door de regionale lidstaatgroepen gevraagde maatregelen worden gestaafd door cijfers en wetenschappelijke studies. Voor Vlaanderen worden deze aangereikt door ILVO.

Voor aquacultuur werd het Nationaal Strategisch Plan voor Aquacultuur in het kader van de mid-term evaluatie in 2017 aangepast en ingediend bij de Europese Commissie. De aanpassing van de strategie heeft als doel om de scope uit te breiden naar aquacultuur aan land in open plassen en in zee, steeds vanuit het oogpunt van een duurzame en geïntegreerde aquacultuur, als aanvulling op de bestaande doelstelling tot het ontwikkelen van een duurzame viskweek in Recirculating Aquaculture Systems (RAS).

SD 6 DE OVERHEID IS DE PARTNER VAN FLANDERS AGROFOOD VALLEY***OD 6.1 De overheid wordt slagkrachtiger, als hefboom voor duurzaam ondernemerschap.***

Met het oog op een vereenvoudigde identificatie en registratie van percelen in de toekomst zal het departement in de tweede jaarhelft van 2018, in samenwerking met VLM, starten met de herziening van de Eénmalige Perceelsregistratie.

In 2017 heeft het departement geïnvesteerd in de opzet en de uitrol van een doordacht data-, informatie- en kennisbeheersysteem, zodat de Vlaamse overheid kan uitgroeien tot een dienstverlenende kennis-gedreven overheid. Voor de diverse aspecten werden duidelijke kaders uitgewerkt met onderliggend diverse acties die de komende maanden en jaren zullen uitgevoerd worden.

OD 6.2 Administratieve vereenvoudiging wordt nagestreefd.

Wat betreft de uitbouw van het e-loket als self-service portaal voor de land- en tuinbouwer of zijn vertegenwoordiger, is een aantal projecten lopende.

Het project 'De juiste tegel op de juiste plaats' wil de gebruiker helpen om gemakkelijk te navigeren door het e-loket. De algemene visie omtrent deze inrichting werd in het voorjaar van 2018 gevalideerd door landbouwers en volmachthouders. In de zomer van 2019 zullen alle aanpassingen uitgevoerd zijn.

In het najaar van 2018 wordt op het e-loket de module 'Mijn Dossiers' beschikbaar gemaakt. Deze module geeft de klant toegang tot al zijn verschillende dossiers die hij bij het departement heeft.

Ook het project e-communicatie liep in 2018 door. Er werd actief ingezet op het bereiken van landbouwers die nog niet met email bereikt kunnen worden en er werd nagegaan hoe zij kunnen geholpen worden om wegwijs te geraken in digitale communicatie.

Door het fusioneren van enkele gemeentes zullen onze interne toepassingen aangepast worden zodat de betrokken landbouwers geen hinder ondervinden.

Dit werkjaar wordt voor de visserijsector verder gewerkt aan een softwarepakket, in lijn met de Europese verplichtingen, om de verkoopgegevens en de logboekgegevens samen te brengen in een geïntegreerd IT-systeem.

OD 6.3 Een communicatieve overheid zorgt voor kennis en draagvlak

Het departement blijft zoeken naar manieren om informatie snel en correct bij de juiste personen te krijgen. Hiervoor wordt de website continu aangepast, niet in het minst om te voldoen aan de nieuwe eisen rond webtoegankelijkheid zodat iedereen de informatie die hij zoekt, kan vinden. Tegelijkertijd wordt intern gewerkt aan een Contactendatabank en –module waardoor informatie en uitnodigingen doelgroepgericht verstuurd kunnen worden. Dit laatste past natuurlijk ook binnen de eisen van de Algemene Verordening Gegevensbescherming, waar privacy en databeheer de kern van het verhaal zijn.

Er wordt nog meer ingezet op de uitwerking van een Vlaamse landbouwdatabank. Op dit moment worden op de website sectoroverzichten aangeboden die een overzicht geven van de volledige sector op het vlak van structuur, economie, sociaal en milieu. Deze worden minstens jaarlijks geactualiseerd. Om zich meer te ontwikkelen als landbouwkenniscentrum, zal bekeken worden hoe dit luik uitgebouwd kan worden en een meer prominente plaats kan krijgen, zodat dit makkelijker vindbaar is.

Er zal ook deelgenomen worden aan diverse vakbeurzen zoals Agriflanders, Fructura, Interpom en PIT.

SD 7 HET VLAAMS PLATTELAND VERDIENT EEN SPECIFIEK BELEID

OD 7.1 Het plattelandsbeleid legt de basis voor een duurzame ontwikkeling van het Vlaamse platteland

Het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) biedt kansen om proactief op maatschappelijk relevante plattelandsgerelateerde vraagstukken in te spelen. Met de vernieuwde en compacte organisatiestructuur is een nieuw IPO-thema opgestart 'de financieringsmogelijkheden van landschappelijke infrastructuur' waarbij een nauwe samenwerking tussen ondermeer VLM, de VVSG, de VVP en het Vlaams Overleg Regionale Landschappen (VORL) werd opgezet.

Daarnaast is, in uitvoering van het afgewerkte IPO-advies 'Oogstbare landschappen' het Platform Oogstbare landschappen opgestart. Het Platform bestaat uit tientallen beleidsactoren en uitvoerders die actief werken rond het valoriseren van biomassastromen uit landschaps-, natuur- en bosbeheer, zowel uit de private als uit de publieke sector. In het voorjaar ging het Platform officieel van start met een geslaagd netwerkevent. Het bevestigde de nood aan kennisuitwisseling, netwerking en het opzetten van samenwerkingsverbanden tussen de verschillende spelers doorheen de verschillende valorisatieketens

gekoppeld aan grazige en houtige biomassa uit het landschap. Begin 2019 zal een thematische workshop georganiseerd worden om de afstemming tussen beleid en praktijk te bevorderen.

In uitvoering van het IPO-advies 'Lokale voedselstrategieën' ondersteun ik de VVSG om expertise en ondersteuning over lokale voedselstrategieën aan de lokale besturen aan te bieden. In september 2018 werd een website met goede praktijken gelanceerd. De samenwerking en kennisuitwisseling met Nederlandse steden en gemeenten wordt in 2019 verdergezet.

In de loop van 2018 werden de resultaten van de drie plattelandsonderzoeken uit de open projecten-oproep (IMAGO-toolbox, Identiteit Voeren, Vergrijzing) aan het publiek voorgesteld. De onderzoeksresultaten vormen een insteek voor de verdere wetenschappelijke onderbouwing van het toekomstig plattelandsbeleid. De werking van het Platform voor Plattelandsonderzoek wordt aangehouden met blijvende aandacht voor kennisuitwisseling en -afstemming. Hierbij vormt het Platform een belangrijk klankbord voor de lopende en op te starten plattelandsonderzoeken.

Sinds 2005 is Plattelandsbeleid benoemd als een apart beleidsveld. Na meer dan een decennium realisaties in samenwerking met partners, zowel inzake ondersteuning (PDPO, subsidies), visievorming (onder andere IPO) en onderzoek (Platform Plattelandsonderzoek) is het moment er om de resultaten te bundelen en de meerwaarde te tonen die inbedding in plattelandsbeleid deze projecten biedt.

OD 7.2 Plattelandsprojecten bieden kansen aan diverse thema's en doelgroepen

De twaalf Plaatselijke Groepen die actief zijn in diverse Leader gebieden hebben vanaf de start van PDPO III verschillende projectoproepen gelanceerd, steunende op een geïntegreerde lokale ontwikkelingsstrategie die ze voor hun gebied hebben uitgewerkt. Elk van deze strategieën draagt van onderuit bij aan de maatschappelijke rol van de landbouwsector en versterkt de publiek-private streekdynamiek. Dit jaar worden er opnieuw oproepen voor nieuwe Leader-projecten gelanceerd. De eerste samenwerkingsprojecten binnen Leader, zowel interregionaal als transnationaal, zijn in uitvoering gegaan. Bijkomende samenwerkingsvoorstellen zijn in voorbereiding en zullen ingediend worden. De resultaten en de conclusies van de - in 2018 uitgevoerde - zelfevaluaties door de Plaatselijke Groepen zijn een goede voorbereiding voor de uitwerking van de voorstellen in het kader van de bespreking van het GLB na 2020, van waaruit de Leader aanpak gefinancierd wordt.

De maatregelen 'Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door investeringen of door samenwerking' zijn in volle uitvoering. Tientallen projecten werden inmiddels door de Provinciale Managementcomités goedgekeurd. Deze maatregelen zetten in op verschillende thema's, zoals beleving op het platteland kansen geven met respect voor streekidentiteit, de open ruimte vrijwaren en ontwikkelen, aandacht voor kwetsbare groepen op het platteland, leefbare dorpen, een functioneel wegennet op het platteland, korte keten, klimaat, diversificatie van landbouwactiviteiten. Deze projecten krijgen een Europese, een Vlaamse en een provinciale subsidie.

Om in uitvoering van het gebiedsgerichte plattelandsbeleid een continue beleidsuitvoering te garanderen, is er aanvullend op de gebiedsgerichte werking van het PDPO III, de mogelijkheid om Platteland Plus projecten te financieren. Verschillende oproepen en projecten zijn ondertussen lopende en dit wordt gedurende het volgende werkjaar verdergezet. Deze projecten krijgen een Vlaamse en een provinciale subsidie.

De maatregel 'samenwerking met de stedelijke omgeving' is gericht op projecten voor lokale voedselstrategieën en hernieuwbare energie, waarbij de wisselwerking tussen platteland en stad centraal staat. De 'dynamiseringsfase' van deze PDPO-maatregel is lopende in de provincies Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen. Deze projecten zijn ter ondersteuning van de succesvolle uitvoering van de eerder goed-

gekeurde gebiedsgerichte plannen. Zo wordt via deze maatregel het beheer, de kennisuitwisseling, de communicatie en de sensibilisatie rond deze innovatieve samenwerkingsinitiatieven gecofinancierd.

De Vlaamse paardenhouderij is de afgelopen vijf jaar verder gegroeid tot een belangrijke economische, maatschappelijke, sportieve en ecologische drager van het platteland. Met ruim 50.000 leden bij VLP en LRV blijft het maatschappelijk belang van de paardenhouderij stijgen. Het aantal Vlaamse stamboekveulens stijgt. Het Belgisch Warmbloedpaard (BWP) werd bekroond als nummer één van de wereld van de springpaardenstamboeken. Vlaamse paarden zijn een top exportproduct. Dankzij een amendement op de VCRO krijgen ook particuliere houders van weidedieren, de mogelijkheid om een omgevingsvergunning te bekomen voor stallen en bergruimte. Het houden van paarden is een duidelijke maatschappelijke trend die we waar mogelijk faciliteren en in goede banen leiden. PaardenPunt Vlaanderen draagt bij tot een duurzame groei met infodagen, aanwezigheid op beurzen, medewerking aan het ontwikkelen van beroepskwalificatiedossiers en aan wetenschappelijk onderzoek, het ontwikkelen en verspreiden van brochures en nieuwsbrieven, bevorderen van het paardenwelzijn met het equilabel en de stichting voor paarden in nood, een juryopleiding, ondersteuning bij het uitwerken van ruiters- en menpaden, beleidsmatige opvolging van de regelgeving en als aanspreekpunt, zowel voor de paardenhouders als de overheid. Ook aan het ecologisch belang van de paardenhouderij werd aandacht besteed, onder andere bij samenwerkingen van PPV met de regionale landschappen. Het werk van de sector en de ondersteuning door de Vlaamse overheid van de Vlaamse Paardenfokkerij en PPV werpt zijn vruchten af. Ze ontvangt voor haar taken als infopunt en kenniscentrum voor de sector in 2019 opnieuw een subsidie. Daarbij wordt verwacht dat de organisatie bijzondere aandacht besteedt aan het genereren van eigen inkomsten via onder meer betaald dienst-betoon. Zo kan deze vereniging verder werken aan haar professionalisering en autonomie voor de paardenhouderij als economisch belangrijke exportsector en voor de vele kleine paardenhouders die gepassioneerd hun hobby beoefenen.

Na de alweer succesvolle editie in 2017-2018 met zestien goedgekeurde projecten, organiseer ik ook dit jaar een oproep voor subsidies aan volkstuinparken. Ik besteed hierbij opnieuw bijzondere aandacht aan projecten met jongeren of projecten kaderend in de welzijnszorg. Uit de vorige edities blijkt immers een belangrijke nood aan dergelijke projecten.

Het digitaal plattelandsloket wordt volop gebruikt voor alle nieuwe oproepen in het PDPO III, Platteland Plus en volkstuinparen. Daarmee draag ik vanuit plattelandsbeleid ook bij aan de uitvoering van de agenda van Vlaanderen Radicaal Digitaal.

OD 7.3 Dorpen zijn de ziel van het Vlaamse platteland

Dorpenbeleid is gebaat bij een interbestuurlijke en interdisciplinaire aanpak waarbij de wisselwerking tussen dorpsgemeenschap en dorpsomgeving als essentie uitwaaiert in dialogen over detailhandel, vergrijzing en buurtzorg, lokale mobiliteit, dorpskernversterking en diversiteit in dorpen. Na het participatief traject met drie dialoogdagen met overheden, actieve dorpsinwoners en het middenveld in 2017 zijn de resultaten gebundeld met focus op 3D's: dorpsparticipatie, het dorps huis en de dorpsruimte, en daaraan gekoppelde specifieke beleidsacties. Op korte termijn zet ik in op het verderzetten van de lopende acties en communicatie hiervan waarbij goede praktijken inspiratie kunnen bieden voor nieuwe initiatieven.

Het faciliteren van processen in dorpen tussen het lokale bestuur en bewonersverenigingen leidt tot concrete en kwalitatieve initiatieven die de leefbaarheid in dorpen ten goede komt. Het stimuleert eveneens de ontwikkeling van structurele allianties tussen lokale overheid, maatschappelijk middenveld en inwoners rond de eigen omgeving. Daarom ondersteun ik de Vlaamse Vereniging voor Dorpsbelangen (VVD) die als middenveldactor een cruciale rol kan spelen in Vlaanderen in de uitwisseling van expertise die in verschillende dorpsraden wordt opgedaan. De VVD heeft het afgelopen jaar verder ingezet op geografische verbreding van haar werking door werving van vier nieuwe bewonersgroepen, versterking

van haar naamsbekendheid en kennisuitwisseling bij en vorming van haar leden. In 2019 wordt verder ingezet op de geografische verbreding en de ontwikkeling van de werking via provinciale stuurgroepen. Ook wordt extra aandacht besteed aan de relatie van bewonersplatformen met de nieuwe fusiegemeenten of met de nieuwe bestuurscoalities.

Samen met de Koning Boudewijnstichting organiseer ik dit jaar opnieuw een oproep van 'Buurten op de Buiten'. Hiermee ondersteun ik actieve inwoners of inwonersverenigingen die zelf initiatieven ontwikkelen die de sociale cohesie, het samenlevingsgevoel in eigen dorp, buurt of wijk versterken.

Midden 2017 startte ik met de financiële ondersteuning van het initiatief 'Dorpsateliers' van Landelijke Gilden voor een bedrag van € 40.000. Dorpsateliers zijn trajecten op maat van en op initiatief van dorpsbewoners die een leefbaarheidsvraag hebben over hun dorp. Deze vragen kunnen gaan over wonen, energie, mobiliteit, publieke ruimte of sociaal leven. In de periode 2017-2018 werd in zeven trajecten, na analyse en bespreking van de vraag, een expert in het dorp uitgenodigd om samen met de dorpsinwoners oplossingen aan te reiken. In het komende jaar wordt dit aangeboden bij nieuwe lokale vragen en initiatiefnemers.

Na de succesvolle eerste editie van de dorpenwedstrijd 'Dorpskracht' 2017, heb ik in 2018 opnieuw een oproep gelanceerd. Met dit instrument wens ik nochtans initiatieven in de kijker te zetten en te belonen die de afgelopen jaren mee zorg droegen voor de ziel van het platteland.

OD 7.4 De rol van de vrouwen wordt versterkt

Vanuit een aantoonbare nood aan financiële en juridische stabiliteit van vrouwen in de land- en tuinbouwsector is in 2017 door KVLV-Agra (Vereniging voor vrouwen uit land- en tuinbouwbedrijven) het Landelijk Infopunt voor vrouwen (Liv) opgericht. Het initiatief krijgt opnieuw een financiële ondersteuning in 2019. Het Liv biedt betrokken vrouwen een luisterend oor, geeft hen advies en bundelt waardevolle juridische kennis. Door doelgerichte vorming en adviesverlening werd een grote groep vrouwen bereikt die zich vaak in een uitermate financieel en juridisch kwetsbare situatie, bevinden. Zo werden op twee jaar tijd meer dan 450 vragen beantwoord en namen meer dan 700 vrouwen deel aan vormings-activiteiten. Liv heeft inmiddels volop zijn meerwaarde bewezen. Maar het werk is nog niet af. Samen met Liv organiseer ik begin 2019 een studiemoment om de specifieke problematiek van vrouwen in de land- en tuinbouwsector met diverse experts te bespreken. Door bundeling van de verworven expertise in toegankelijke brochures en individuele ondersteuning van Liv hoop ik bovendien nog meer vrouwen te kunnen bereiken en de dienstverlening van het Liv nog meer te professionaliseren. Via begeleiding van vrouwen en expertisedeling willen we vrouwen er toe aanzetten om zelfbewuste en overwogen rechts-zekere keuzes te maken over hun rol en positie op het bedrijf.

OD 7.5 Het plattelandsfonds legt de basis van een sterke plattelandstoets voor steden en gemeenten

Het Vlaams Plattelandsfonds is sinds 2017 geïntegreerd in het Vlaams fonds voor de stimulering van (groot)stedelijke en plattelandsinvesteringen.

BIJLAGE I: UITTREKSEL UIT DE REGELGEVINGSAGENDA**SD1 Duurzame bedrijfsvoering wordt voorop gezet in de Flanders food valley**

Decreet betreffende de tegemoetkoming voor schade, aangericht door landbouwrampen in het Vlaamse Gewest

Meest recente status : intern ontwerp

Besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van het decreet van xxx betreffende de tegemoetkoming voor schade, aangericht door landbouwrampen in het Vlaamse Gewest

Meest recente status : intern ontwerp

Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de premie-subsidie voor een brede weersverzekering in de landbouwsector

Meest recente status : intern ontwerp

Besluit van de Vlaamse Regering houdende erkenning van de droogte tussen 2 juni 2018 en 6 augustus 2018 als landbouwramp en de afbakening van de geografische uitgestrektheid en de getroffen teelten van die ramp

Meest recente status : intern ontwerp

SD3 - De Agrofood keten staat sterk in Vlaanderen

Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 26 april 2013 houdende vaststelling en organisatie van de indeling van geslachte runderen en van geslachte varkens

Meest recente status : intern ontwerp

SD5 - Innovatie is de sleutel van de toekomst van Flanders agrofood valley

Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de fokkerij van voor de landbouw nuttige huisdieren

Meest recente status: intern ontwerp

SD6 - De overheid is de partner van Flanders Agrofood Valley

Voorontwerp van decreet houdende diverse bepalingen inzake omgeving, natuur en landbouw

Meest recente status: eerste keer principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering

Codex Landbouw en Visserij

Meest recente status : intern ontwerp

BIJLAGE II: MOTIES EN RESOLUTIES VLAAMS PARLEMENT**Motie tot besluit van de in de commissie besproken beleidsnota Landbouw en visserij 2014-2019**

Uit deze beleidsbrief blijkt dat ik actief werk aan de punten waarvoor het Vlaams Parlement in deze motie vraagt om verdere actie te ondernemen.

Resolutie betreffende een sterk Vlaams klimaatbeleid (992 (2016-2017) nr. 1)

Om de Europese klimaatambities te realiseren, is een sterk klimaatbeleid nodig met een reductietraject om de doelstellingen voor de uitstoot van broeikasgassen te realiseren tegen 2030. Daarnaast moet het traject doorgetrokken worden richting 2050. Om de doelstellingen te realiseren zijn bijkomende inspanningen nodig door alle betrokken sectoren. Voor de landbouwsector is het merendeel van de emissies van broeikasgassen afkomstig van biologische processen (bijvoorbeeld vertering, mestopslag en koolstof- en stikstofdynamiek in de bodem). Dit maakt dat het reductiepotentieel beperkter is ten opzichte van niet-biologische processen. Desondanks werden er in het verleden al grote emissiereducties gerealiseerd (-26% in 2014 ten opzichte van 1990). Het departement neemt initiatief om ook richting 2030 en 2050 emissiereducties te realiseren in de land- en tuinbouwsector en de visserij.

Het departement heeft eerder in het kader van het Vlaams klimaatpact volgende engagementen opgenomen om de emissiereductiedoelstellingen te behalen:

- bijkomende stimulering van investeringen met mitigerend klimaateffect via het VLIF;
- sensibilisering op vlak van praktijkrijpe broeikasgasreducerende technieken in de Vlaamse land- en tuinbouw via begeleidingstrajecten;
- vervolgtraject van het project Enerpedia 2.0. (onafhankelijk energieadvies op maat van individuele bedrijven);
- ontwikkeling van de Praktijkids Klimaat Land- en Tuinbouw;
- bijkomend wetenschappelijk en praktijkonderzoek op vlak van de ontwikkeling van haalbare en uitvoerbare klimaatmaatregelen voor de landbouwsector;
- oprichting van een structureel Kenniscentrum Klimaat voor de land- en tuinbouwsector om expertise op te bouwen over klimaatmaatregelen in de landbouw;
- het klimaateffect van landbouwmaatregelen kwantificeren voor de klimaatboekhouding;
- koolstofopslag in de bodem bevorderen.

In het op 20 juli 2018 door de Vlaamse Regering goedgekeurde voorontwerp van klimaatbeleidsplan 2021-2030 zijn volgende doelstellingen geformuleerd:

- de enterische emissies worden met 0,44 Mton CO₂-eq (of 19%) gereduceerd in 2030 ten opzichte van 2005;
- de emissies ten gevolge van mestmanagement worden met 0,31 Mton CO₂-eq (of 21%) gereduceerd in 2030 ten opzichte van 2005;
- door verhoogde stikstofefficiëntie (minder N in voeders en precisiebemesting) worden de bodememissies met 0,28 Mton CO₂-eq (of 19%) gereduceerd in 2030 ten opzichte van 2005;
- door energiebesparing en inzet van hernieuwbare energie worden de energetische emissies met 0,82 Mton CO₂-eq (of 44%) gereduceerd in 2030 ten opzichte van 2005;
- bijkomend worden inspanningen geleverd inzake de valorisatie van nevenstromen, de vermindering van voedselverliezen, het verder verduurzamen van de visserijsector, samenwerking in de keten en het inrichten van de open ruimte.

Deze maatregelen moeten in het algemeen leiden tot een bijkomende reductie van 0,14 Mton tegen 2030 voor de hele landbouwsector. Daarnaast kan de landbouwsector via de koolstofopslag in de bodem ook een reductiebijdrage leveren.

Om deze doelstellingen te realiseren zijn in het voorontwerp van klimaatbeleidsplan 2021-2030 volgende beleidsmaatregelen opgenomen:

- minder enterische emissie;
- minder emissies bij mestopslag en mestmanagement ;
- verhoogde stikstofefficiëntie;
- energiebesparing;
- sluiten van kringlopen en valoriseren van nevenstromen;
- landbouw als producent van biomassa;
- inrichting van open ruimte;
- inzetten op smartfarming;
- verdere verduurzaming van de visserijsector;
- minder voedselverliezen van producent tot en met consument;
- samenwerking in de keten;
- geïntegreerde aanpak kennisopbouw, innovatie en beleid;
- inzetten op de agro-ecologie;
- verbeterde meettechnieken;
- beperken methaanslip in WKK-aardgasmotoren.

Waar mogelijk zullen deze maatregelen opgenomen worden in het Vlaams strategisch plan ter uitvoering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in de periode 2021-2027. Andere maatregelen kunnen onder meer worden geïntegreerd in het Vlaams omgevings-, mest- en energiebeleid.

Resolutie betreffende voedselverspilling en onnodige voedselverliezen (163 (2014-2015) nr. 4)

In het Vlaams regeerakkoord 2014-2019 wordt bijzondere aandacht besteed aan acties tegen voedselverlies. In haar resolutie verwijst het Vlaamse Parlement naar lopende initiatieven in binnen- en buitenland. Daarnaast stelt het Vlaams Parlement een aantal concrete acties voor.

Op 3 april 2015 heb ik samen met mijn collega bevoegd voor armoedebestrijding de Ketenroadmap Voedselverlies 2015-2020, opgesteld door de Vlaamse overheid en de ketenpartners Boerenbond, Fevia Vlaanderen, Comeos Vlaanderen, Horeca Vlaanderen, Unie Belgische Catering, Unizo/Buurtsuper.be en de consumentenorganisaties, mee ondertekend. In de periode 2015-2020 voeren we gezamenlijk negen actieprogramma's uit om de verliezen in de keten terug te dringen.

De Vlaamse Regering keurde op 16 maart 2018 het derde voortgangsrapport van het Ketenplatform Voedselverlies goed. Het voortgangsrapport 2017 geeft een overzicht van de acties die de partners uit het Vlaams Ketenplatform vorig jaar ondernamen om de voedselverliezen te verminderen.

Ondertussen zijn al nieuwe acties opgestart, voortvloeiend uit het Forum Voedselverlies van november 2017. Zo zijn er gesprekken aan de gang om voedselverlies bij cateringsopdrachten te vermijden. Belangrijk daarbij is dat het aantal maaltijden en de portiegrootte correct ingeschat worden en dat overschotten niet in de vuilnisbak belanden. Verder worden concrete acties uitgewerkt om verlies van brood in winkels en bakkerijen en bij consumenten te beperken. Andere acties in de opstartfase gaan over strategieën om gekke groenten en fruit te valoriseren en sensibilisering van de horecasector met betrekking tot de selectieve inzameling van diverse afvalstromen en keukenresten.

Het eerste monitoringsrapport dat de nulmeting 2015 weergeeft, werd in 2017 gepubliceerd. ILVO heeft in het voorjaar van 2018 in samenwerking met het departement het luik landbouw in een mededeling gedetailleerd verder uitgewerkt. De doelstelling van de mededeling is driedig

- Transparantie: op een detailniveau inzicht bieden in de manier waarop de cijfers van de monitor Voedselverlies tot stand zijn gekomen;
- Kennisdeling: onderzoekers cijfermateriaal aanreiken rond voedselreststromen in de landbouw, om op die manier onderbouwde keuzes te maken naar potentiële valorisatiecases
- Verbetering van het cijfermateriaal. Bedoeling is onderzoekers aan te moedigen nieuwe cijfers te communiceren om de beschikbare kennisbasis te verbeteren.

Tenslotte worden in de mededeling ook de laatste nieuwe projecten waarbij ILVO betrokken is met betrekking tot het valoriseren van (voedsel)reststromen, in beeld gebracht.

In 2019 wordt een tussentijds monitoringsrapport gepubliceerd die de geboekte vooruitgang in kaart brengt. Na het afsluiten van de acties van het Ketenplatform eind 2020 zal nog een laatste monitoringsrapport met cijfers volgen als eindevaluatie.

Resolutie betreffende schaalverandering en differentiatie in de land- en tuinbouwsector (836 (2015-2016) nr. 6)

In het beleid en in het onderzoek werd de laatste jaren veel aandacht besteed aan het creëren van toegevoegde waarde op een landbouwbedrijf door de ontwikkeling van nieuwe producten en teelten, nieuwe en verbeterde productie- en verwerkingsprocessen en nieuwe of intensere samenwerkingsverbanden. Op die manier wordt schaalvergroting niet als enige model naar voren geschoven om het bedrijfsinkomen van een landbouwbedrijf op peil te houden of te verbeteren. Bedrijven worden bewust gemaakt van deze keuzes, onder meer via een aantal communicatie-initiatieven vanuit ILVO.

Als alternatief voor de KMO-portefeuille werd het Kratos-systeem ook uitgewerkt voor landbouwers die adviesverlening wensen omtrent hoeeverwerking.

ILVO heeft samen met een aantal steden en plattelandsgebieden diverse studieopdrachten lopen om de relatie stad – platteland op het vlak van landbouw beter in kaart te brengen en te intensifiëren.

Resolutie betreffende antibioticagebruik bij nutsdieren (572 (2015-2016) nr. 3)

In het kader van de resolutie betreffende het antibioticagebruik bij nutsdieren, zet het departement in op sensibilisatie.

In het najaar van 2016 werden vijf informatievergaderingen, verspreid in Vlaanderen, georganiseerd in samenwerking met het FAVV, met als titel 'Nieuwe wetgeving inzake het gebruik van diergeneesmiddelen op het landbouwbedrijf'. Het programma van deze informatievergaderingen bestond uit twee onderwerpen:

- AMCRA: Antibioticumgebruik en resistentie bij dieren in België: via overleg en sensibilisatie naar minder en beter.
- FAVV / FOD Volksgezondheid / FAGG: de nieuwe wetgeving inzake diergeneesmiddelen: welke wijzigingen zijn er voor veehouders en dierenartsen?

In juni 2017 werden ook twee video's gelanceerd waarin bioveiligheid op het varkensbedrijf als instrument voor antibioticareductie wordt geïllustreerd. Door middel van deze informatieverbreiding en de demo-projecten wordt volop ingezet op een verdere bewustmaking van de veehouders om minder antibiotica te gebruiken. Ook binnen de varkensfokkerij wordt hieraan gewerkt. Zo verzamelen de erkende fokkerij-

organisaties bij het prestatieonderzoek bij nakomelingen van fokberen gegevens over het aantal varkens dat wordt opgeruimd en over de oorzaak van de opruiming. Vzw Vlaamse Piétrain Fokkerij werkt ook mee aan de ontwikkeling van een softwaremodule om op varkensbedrijven via elektronische identificatie onder meer het gebruik van diergeneesmiddelen, waaronder het antibioticagebruik, per dier op te volgen. De stamboekvereniging is zich bewust van het belang van een goede diergezondheid en is van plan deze gegevens in de toekomst op te nemen in de fokwaardebeoordeling.

Daarnaast wordt er via lopende demoprojecten verder ingespeeld op een doordacht en lager gebruik van antibiotica in de Vlaamse veestapel.

In het voorjaar van 2018 lanceerde het departement in het kader van de demonstratieprojecten onder meer een oproep voor projecten met betrekking tot 'een preventieve gezondheidszorg met het oog op het verminderde gebruik van geneesmiddelen' of IPM.

Resolutie betreffende monitoring en regelgeving van de recreatieve zeevisserij (899 (2016-2017) nr. 3)

Het departement heeft werk gemaakt van de verschillende punten die in deze resolutie werden aangehaald. De monitoringsactiviteiten werden uitgebreid en veilig gesteld over een zestal jaren. Het monitoringsprogramma dat ILVO samen met VLIZ heeft uitgewerkt, kadert binnen het maatregelenprogramma 2016- 2021 van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Alle recreatieve visactiviteiten worden meegenomen (hengelen en slepen vanaf een vaartuig, hengelen vanaf strand, dam, kruien, passieve strandvisserij en paarden).

De vrijwillige registratie van de vangsten van recreatieve vissers werd vanaf april 2017 verscherpt met de invoering van een specifiek logboek voor de rapportering. Tot op vandaag werden er reeds 3.392 vangst-rapportages ontvangen van 260 recreatieve zeevissers.

De eerste analyse van de vangstmeldingen en van de bijkomende waarnemingen werden in juni 2018 voorgesteld. Volgend voorjaar zal een eerste officiële rapportage opgesteld worden en zullen de vangsten berekend worden voor een periode van twaalf maanden. Wat de omvang van de recreatieve visserij betreft, wordt het aantal recreatieve zeevissers geraamd op 2.000 individuen

De werkzaamheden van de werkgroep kust, subwerkgroep recreatieve visserij, heeft zich verder toegespitst op de aandachtspunten die het LIVIS-rapport opgeworpen had. Er volgde een regelmatige rapportering naar de overheid.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de omvang van de effectieve vraag van zeebaarshengelaars naar een mogelijke professionalisering van hun activiteiten, vond in april 2018 een overlegvergadering plaats.

Er moest toen worden vastgesteld dat de opkomst gering was. Hierbij moet echter gezegd worden dat de speelruimte van de Vlaamse overheid in belangrijke mate beperkt wordt door de Europese agenda. Vooral de Europese bepalingen met betrekking tot het voorleggen van trackrecords voor de zeebaarsvisserij beperken de mogelijkheden.

BIJLAGE III: OPVOLGING AANBEVELINGEN REKENHOF

Lijst van aanbevelingen voor mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw

Rekenhofrapport en nr. parl. doc.	Aanbevelingen	Antwoord
Ontvangsten en uitgaven van het Vlaams ministerie, rekeningenboek over 2011 36 (2012-2013) Nr.1	1. ILVO moet meer aandacht schenken aan de mededingingsverplichting.	Naar aanleiding van deze opmerking werden binnen ILVO de werkgroepen gezamenlijke (labolaankopen en gezamenlijke onderhoudsaankopen opgestart, waarbij we telkens op ILVO niveau offerte-aanvragen (minimum drie maar vaak meer) uitzenden voor geconsolideerde hoeveelheden en dan contracten aangaan met de firma die de interessantste voorwaarden aanbiedt (dit telkens op basis van de wetgeving op overheidsopdrachten).
	2. Het departement en het Agentschap voor Landbouw en Visserij moeten de subsidiebesluiten passender opmaken en meer aandacht hebben voor een correcte en uitgebreide verantwoording van saldobetalingen.	Binnen het departement zijn er modelsubsidiebesluiten opgemaakt die volledig beantwoorden aan de bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 8 november 2013 betreffende de algemene regels inzake subsidiëring. Inzake verantwoording werd de verplichte functionele en financiële verantwoording van het besluit van de Vlaamse Regering van 8 november 2013 opgenomen. Het project subsidies, met onder andere als doelstelling de harmonisatie van de dossierbehandeling van subsidies, maakte een draaiboek op. In dit draaiboek worden knelpunten en auditbemerkingen besproken en een meer geharmoniseerde aanpak van de subsidiedossiers voorgesteld. Het vormt een leidraad voor de dossierbehandelaars. Daarnaast wordt gewerkt aan een digitale generieke dossiertoepassing, met zowel een intern luik als een luik voor de begunstigden van de subsidies.

Rekenhofrapport en nr. parl. doc.	Aanbevelingen	Antwoord
	3. Het ministerie moet de reserveaanleg en de voorschotbepaling bij werkingssubsidies regelen en controlemechanismen inbouwen om dubbele betalingen en financieringsoverlapping te vermijden.	Het besluit van de Vlaamse Regering van 8 november 2013 betreffende de algemene regels inzake subsidiëring bepaalt in artikel 5 inzake reservevorming bij algemene werkingssubsidies het volgende: Het gedeelte van de toegekende subsidie dat de subsidiabele kosten overschrijdt, mag worden aangewend voor de aanleg van reserves ten belope van maximaal 20% van het subsidie-bedrag. Mits motivering door de subsidiërende overheid kan in het besluit tot toekenning van de subsidie worden afgeweken van dat maximumpercentage. De totale gecumuleerde reserves kunnen maximaal 50% van het subsidiebedrag van de laatst gesubsidieerde werkingsperiode bedragen. Mits motivering door de subsidiërende overheid kan in het besluit tot toekenning van de subsidie worden afgeweken van dat maximumpercentage. Het subsidiebedrag wordt in voorkomend geval berekend op jaarbasis. Vanuit het departement wordt aan VLAM vzw en VILT vzw (aanleg sociaal passief) reservevorming toegestaan ten belope van 10%. De totale gecumuleerde reserves kunnen voor beide maximaal 50% van het subsidiebedrag van de laatst gesubsidieerde werkingsperiode bedragen. Wat de voorschotbepaling betreft, moet worden opgemerkt dat vooral een kwaliteitsvolle controle bij de indiening van de subsidieaanvraag en bij de afhandeling van het dossier belangrijk is om dubbele financiering te voorkomen. Dit kan niet generiek, maar moet dossier per dossier worden bekeken.

Rekenhofrapport en nr. parl. doc.	Aanbevelingen	Antwoord
Begrotingsuitvoering, rekeningenboek over 2013 36 (2014–2015) Nr.1	1. Het VLIIF dient de uitzuivering van zijn debiteuren-administratie zo snel mogelijk te finaliseren. 2. Het FIVA dient de gesubsidieerde projecten proactief op te volgen en zijn interne controle te versterken. Het dient hierbij de voorschotten-regeling voor de Vlaamse cofinanciering bij EVF-betoeuag verder te optimaliseren.	De afgelopen jaren zijn stelselmatig correctieboekingen uitgevoerd voor verkeerde of niet-boeking in verband met debiteuren uit het (verre) verleden, zodat momenteel de (openstaande) debiteuren correct geboekt staan in de VLIIF-boekhouding. Een nieuw algemeen dienstorder werd opgemaakt ter ondersteuning van de operationele werkzaamheden. De FIVA-voorschotregeling wordt in het EFMZV strikter toegepast. Het laatste FIVA-voorschot wordt maar uitbetaald na een verrekking op basis van de ingediende finale betalingsaanvraag, dus na controle van ingediende verantwoordingsstukken. Op deze manier wordt vermeden dat de laatste FIVA-schijf niet meer zou kunnen gerecupereerd worden.
Aquacultuur in Vlaanderen 37 (2013-2014) – Nr.1	Het Rekenhof beveelt de Vlaamse Regering aan: 1. een specifiek Vlaams beleidsplan te ontwikkelen voor aquacultuur, in overleg met de sector, waarin ook doelstellingen en indicatoren worden geformuleerd.	Zoals werd aanbevolen door het Rekenhof, werd in overleg met de sector via de Strategische Stuurgroep voor Aquacultuur een aangepaste strategie uitgewerkt voor de Vlaamse sector binnen het herzien Nationaal Strategisch Plan in het kader van het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV). De scope is uitgebreid naar geïntegreerde aquacultuur op zee en aan land, wat ruimer is dan de oorspronkelijke klemtoon die lag op RAS (recirculatie systeem).

Rekenhofrapport en nr. parl. doc.	Aanbevelingen	Antwoord
	2. lokale overheden te stimuleren om bij de opmaak van ruimtelijke uitvoeringsplannen de mogelijkheden voor de inplanting van aquacultuurbedrijven niet uit te sluiten of zelfs sites daarvoor te plannen.	Initieel werd dit door de startende bedrijven niet als een hinderpaal ervaren. Nu de strategische keuze best verbreed wordt, omwille van de belangstelling op zee en in open omgeving aan land, worden er toch weinig problemen verwacht binnen de VLAREM-regeling, het soortenbesluit en het besluit van de Vlaamse Regering om over te gaan naar een omgevingsvergunning waarin de bevoegde overheden een globaal advies uitbrengen.
	3. steun te (blijven) verlenen aan de verbetering van de kennis door wetenschappelijk en praktijkonderzoek te ondersteunen, in het bijzonder onderzoek naar waterzuinige productiesystemen.	In het EFMZV-programma is voor de periode 2014 – 2020 nationaal 6,7 miljoen euro aan Europese middelen vrijgemaakt. Voor Vlaanderen is dit afgerond 5 miljoen euro, waarbij bovenop 5 miljoen euro FIVA-cofinanciering wordt gevoegd om te komen tot 10 miljoen euro voor de initiatieven binnen deze Uniprioriteit Aquacultuur. Omdat de focus nu ligt op de productie en omwille van de doelstelling in de strategie, is voor het wetenschappelijk en praktijkonderzoek hiervan 1/3 voorzien.
	4. steun te (blijven) verlenen aan de begeleiding van (potentiële) starters op technisch (productie), financieel en juridisch vlak.	Het voornaamste aanspreekpunt voor starters, potentiële investeerders en ondernemers is de aquacultuurconsulent. Naast een adviserende rol is het ook de taak van de consulent om een netwerk uit te bouwen, om relevante informatie uit buiten- en binnenland te verspreiden en om het onderzoek binnen de sector te coördineren en samen te vatten. Verder is een ruim pakket van middelen voorbehouden voor de uitvoering van het strategisch plan en de financiële ondersteuning van startende bedrijven met een maximale subsidie van 40%.

Rekenhofrapport en nr. parl. doc.	Aanbevelingen	Antwoord
	5. de financiële risico's voor de kandidaat-ondernemer, in het bijzonder in de opstartperiode, te beperken door - na kritische selectie en conform de Europese regelgeving - waarborgen en/of subsidies te blijven verlenen.	De voorkeur gaat uit naar een eenmalige startsteun in plaats van een waarborg. De risico's worden in de eerste plaats beperkt gehouden door een sterk adviserende rol van de Strategische Stuurgroep voor Aquacultuur (SSAQ) voor alle investeringsprojecten. Verder kan een investeerder rekenen op een sterk aanwezige kennis in onze Vlaamse onderzoekinstellingen (denk aan ILVO, KULEuven, UGent, Odisee Hogeschool).
	6. de netwerking in de aquacultuursector te blijven ondersteunen, zodat de sector efficiënt kennis kan uitwisselen en meer visibiliteit kan ontwikkelen.	Het Vlaamse aquacultuurnetwerk wordt continu ondersteund op verschillende manieren. Sinds 2012 vindt het symposium van het Aquacultuurplatform jaarlijks plaats, waarbij verschillende betrokkenen in de aquacultuur elkaar ontmoeten en presentaties over nieuwe aquacultuurontwikkelingen bijwonen. Op www.aquacultuurvlaanderen.be staat uitgebreide informatie over de Vlaamse aquacultuur, zoals relevante bedrijven, onderzoeks- en kennisinstellingen, als bestaande aquacultuurnetwerken en -projecten.

BIJLAGE IV: OPVOLGING ARRESTEN GRONDWETTELIJK HOF EN HOF VAN JUSTITIE

Niet van toepassing.